

29 juni 2023

Uitgave van de Leido Academy, het thema-netwerk voor LevenLang Leren

Internationale studenten en het Nederlands (en Engels)

1 Inleiding

Zo, de minister heeft toch wel – na eerdere stukken en standpunten over internationalisering die in april naar de TK zijn gestuurd, maar die absoluut niet naar tevredenheid van een groot aantal politiek betrokkenen waren geformuleerd (en waarvan we een aantal passages in de bijlagen hebben opgenomen) – een aardige schok- en boeggolf veroorzaakt met zijn antwoorden op een motie van Kamerlid P. Omtzigt met betrekking tot de internationale vormgeving van opleidingen in het wo en hbo, vooral bij het lesgeven in het Nederlands, de toetsing, en nog wat andere zaken.

Vervolgens werd op 15 juni in een debat met de vaste Kamercommissie voor onderwijs dit alles weer stevig over het voetlicht gebracht. Het gevolg was dat er harde noten werden gekraakt en de minister op bepaalde schreden diende terug te keren. Er werden duidelijke toezeggingen gedaan, rond het gebruik van de Engelse taal. Toch twijfelen veel politici aan de rol van de instellingen zelf, als om het heft in eigen hand nemen wordt gevraagd. Mogelijk dat er al het een en ander valt af te lezen aan de primaire reacties van de meest betrokken universiteiten, met relatief veel studenten uit het buitenland en dus sterk afhankelijk daarvan. Ze trekken alvast aan de alarmbel, so to speak.

Half juli komen diverse OCW-voorstellen naar buiten, met concrete maatregelen, in combinatie met een internetconsultatie die tot midden-september plaatsvindt. Dus werk aan de winkel voor in de vakantie en tijdens de opstartfase van het nieuwestudiejaar, maar goed, de TK heeft haast.

Er was, zoals gezegd, ook door anderen in de TK al eerder aan de noodrem getrokken over de afhankelijkheid van diverse universiteiten van de internationale instroom en de daaraan door die instellingen gekoppelde noodzaak om dit in stand te houden voor ons land en allerlei regio's. Zij plaatsten daar zeer kritische kanttekeningen bij, onder meer met als belangrijk argument dat op bepaalde plekken de Nederlandse student in de knel dreigt te komen (wetende dat die omgekeerd niet zo snel in andere landen direct aan een studie begint, zeker niet met de complete Bachelor en een vervolg-master, een aanpak die in Nederland simpelweg gebruikelijk is vanwege de veel minder grote relevantie van een wo-bacheloropleiding in ons land dan elders).

Maar er lag dus vervolgens in de eerste week van juni een antwoordbrief aan de TK die er niet om liegt, om het zo maar te stellen. Er zitten bijlagen bij rond de accreditatie, kwaliteitsborging en vooral macrodoelmatigheid, zaken die verder zullen worden aangescherpt. De minister spreekt zich daarin nadrukkelijk uit over deze kwesties. Hij hoopt dat de instellingen zelf tot een bepaald inzicht gaan komen en zich zeer terughoudend gaan opstellen – en zaken ook toch gaan terugdraaien. Zo niet, dan wil hij met wettelijke voorschriften gaan komen – hetgeen op 15 juni ook al concreet gebeurde – om dat handelen af te dwingen. Nu leest iedereen altijd in zo'n stuk wat hij of zij graag wil horen, mede afhankelijk van de politieke, bestuurlijke dan wel maatschappelijke bril. Dat bleek ook nu weer in de media en via allerlei kanalen.

Er is dus op 15 juni gedebatteerd over dit alles, met medeneming van alle stukken, rapporten, verslagen, brieven, meningen en alles wat zo ongeveer de media heeft gehaald via opiniestukken (ook van Omtzigt zelf, samen met anderen die van mening zijn dat Nederlands altijd het vertrekpunt voor studies moet zijn en dan altijd nog gewoon internationalisering kan bedreven).

In dit document willen we (weer) een meertrapsraket lanceren. Eerst geven we de analyse van de brief met de antwoorden op de vragen van Omtzigt (staan ook in de bijlagen) zoals we die hebben

uitgevoerd in de dagen na de publicatie daarvan, samen met de aangehechte stukken. Vervolgens gaan we in op de uitkomsten van het debat van de minister met de onderwijscommissie van de TK. Daarna geven we een aantal reacties van betrokkenen, in allerlei media, om aan te tonen dat veel universiteiten niet alleen vooraf (het stuk van de UNL is opgenomen) maar ook nu achteraf aan het werk zijn gegaan om een en ander te pareren. Maar ze kunnen ook heel realistisch zijn en gewoon anticiperen op de komende maatregelen. Hoewel, via Scienceguide lieten ze al weten dat het veel banen gaat kosten (van buitenlandse medewerkers...) en mogelijk bepaalde opleidingen moeten gaan verdwijnen (in het Engels...).

Ook komen we met een analyse van wat met die 'een derde' kan gaan gebeuren, met een voorstel op dat punt.

We hebben dit alles ook bekeken met een scheef oog naar mogelijke gevolgen voor de Associate degree, als deze zo blijft groeien. De vraag zal worden gesteld of er ook veel buitenlandse studenten kunnen komen om hier de Ad te gaan behalen, naast de twee Ad-opleidingen die nu alleen maar in het Engels worden aangeboden.

Inhoud

1	Inleiding Inhoud	1
<hr/>		
Deel 1 - De brief en bijlagen met antwoorden op de Kamervragen – eind mei / begin juni		
2	Brief aan TK	4
3	Brief aan CvB's over dit onderwerp	8
4	Brief van OCW met regelingen en historie daarbij <i>Nieuwe allianties universiteiten en hogescholen</i> <i>Wat is een opleiding in dit kader</i> <i>Afstudeerrichting en nieuwe daarvan</i> <i>Zowel in het Nederlands als het Engels</i> <i>Zij-instroom buitenlands niveau 5-diploma in de Bachelor</i> <i>Nederlandse 'waar' met een getuigschrift – denk aan internationale diploma's...</i> <i>Buitenlandse mensen inschakelen en Nederlandse collega's 'opleiden'</i> <i>Kwaliteit van 'unieke docenten'</i> <i>Nieuwe opleiding: aangeven hoe men gedacht heeft over de docenten</i> <i>Online bezig zijn</i> <i>Format gedragscode</i> <i>Nuffic</i>	9
5	NVAO en haar inbreng	18
<hr/>		
Deel 2 – Debat in de TK – commissie onderwijs		
6	Debat over taalgebruik in het hoger onderwijs – uitkomsten bekeken...	22
6.1	Artikel en onze observeringen <i>De minister gaat mee in de kritiek van de Kamerleden</i> <i>Maximaal een derde in het Engels</i> <i>Uitzondering? Toestemming!</i> <i>Rem en stop</i> <i>Regie bij de instellingen... advies bij de minister</i> <i>Master en blijfkans</i>	
6.2	Nog een paar extra zaken...	
7	Volkskrant en berichtgeving	26
<hr/>		
Deel 3 – Een derde... dat is...		
8	Een derde maximaal in het buitenlands, maar hoe...	26
8.1	Wat houdt het getal 240 in	
8.2	Catalogus en OER	
8.3	Opbouw van een opleiding – toen... standaard...	
8.4	Opbouw van een opleiding – nu...	

- 8.5 Kern van een opleiding – NVAO...
- 8.6 Tracks en masteropleidingen
- 8.7 Stages en afstudeeropdrachten - algemeen
- 8.8 Duaal en werkplekleren
- 8.9 Leeruitkomsten
- 8.10 Online en taal
- 8.11 Een voorstel...
 - Kader*
 - Voorstel*
 - Stage en afstudeeropdracht - specifiek*
 - Minoren inzetten*
- 8.12 Nog even een paar zaken

Deel 4 – Na het debat... reacties uit de hoek van de universiteiten

9	Reacties – algemeen artikel	33
10	Reacties van universiteiten	36
10.1	Universiteit Maastricht	
10.2	Universiteit Twente	
10.3	RUG	
	BIJLAGE 1 – Kamervragen Omtzigt	40
	BIJLAGE 2 – PASSAGES DOCUMENT OVER 'IBO' – 2018-2019	43
	BIJLAGE 3 – DOCUMENT UNL VAN 14 JUNI – VOORAF AAN DISCUSSIES IN DE TK	46

Deel 1 - De brief en bijlagen met antwoorden op de Kamervragen – eind mei / begin juni

2 Brief aan TK

Allereerst gaan we in op de algemene brief aan de TK, op basis van de motie Omtzigt c.s. die als bijlage 1 is opgenomen.

Op 31 januari 2023 heeft uw Kamer de motie van het lid Omtzigt c.s. aangenomen. In deze brief informeer ik uw Kamer over voortgang van de uitvoering van de motie. Uw Kamer heeft met de motie de regering verzocht heldere normen te ontwikkelen voor de twee artikelen in de WHW over het Nederlands als opleidingstaal en te bevorderen dat de Inspectie van het Onderwijs deze normen publiceert en handhaaft voor de invulling van deze twee artikelen. Ook heeft uw Kamer verzocht over de normen en de handhaving voor 1 juni 2023 aan de Kamer te rapporteren.

Het is duidelijk dat de minister zich behoorlijk door deze motie onder druk gezet heeft gevoeld, en geen andere uitweg meer zag dan de NVAO, CDHO en de ambtenaren te vragen om als de wieweerga met standpunten te komen. Hij was behoorlijk klem gezet via de verwijzingen naar de geschiedenis van de WHW en de keren dat er door experts is gewezen op het niet kunnen dan wel willen handhaven van bepaalde regels.

Eerder heb ik met uw Kamer gedeeld dat de huidige artikelen van de WHW niet goed handhaafbaar zijn. Ook de inspectie heeft dit meerdere malen gesignaleerd. De wetswijziging waaraan ik nu werk voorziet in de noodzakelijke verduidelijking van de wetsartikelen en het taalbeleid om toezicht en handhaving naar de toekomst mogelijk te maken. Tegen deze achtergrond geef ik invulling aan uw motie, binnen de mogelijkheden die de huidige wet ons biedt. Ik onderschrijf het probleem dat uw Kamer met de motie onder de aandacht brengt; namelijk dat het Nederlands als taal van onderwijs en wetenschap onder druk staat en meer bescherming verdient.

Er is in deze brief eigenlijk sprake van een verhuld excuus van de kant van de overheid, door nu te stellen dat er mogelijk wel had kunnen gehandhaafd maar dat er toch wat 'grijze gebieden' in de regeling waren en zijn aan te treffen – wetende dat universiteiten zeer scherp redenerende en haarfijn filerende juristen in dienst hebben. Door nu die 'gaten' binnen de regelingen te gaan dichten moet het allemaal weer 'goed komen'.

Maar het is meteen hartstikke duidelijk vanaf het begin van deze brief: Nederlandse opleidingen moeten weer meer in het Nederlands worden aangeboden dan wel sterker worden ingebed in een daarop gerichte aanpak. De geconstateerde druk moet dus ergens worden 'verlicht'.

Ik ga in deze brief eerst in op de verzoeken die in de motie zijn gedaan. Vervolgens beschrijf ik welke maatregelen ik nog meer tref om – binnen de mogelijkheden die de huidige wet biedt en vooruitlopend op wetswijziging – te stimuleren dat er bewustere afwegingen gemaakt worden over het gebruik van het Engels als opleidingstaal.

Een mooie tweetrapsraket dus. Eerst wil hij de huidige wetgeving aanscherpen, binnen de geest ervan zoals het staat verwoord. Vervolgens kunnen zaken die daar niet in te passen zijn maar wel noodzakelijk worden geacht, aanvullend daarop in de WHW opgenomen. Dat geeft haarscherp aan dat de minister serieus het gevecht aangaat met de instellingen die eigenlijk alles min of meer bij het oude willen laten en vervolgens zelf aanvullende zaken willen regelen, als autonome rechtspersoon. Maar ook hierbij wordt nog steeds nadrukkelijk de ruimte gelaten aan instellingen om zelf aan de slag te gaan met deze onderwerpen, om te voorkomen dat alles straks wordt dichtgetimmerd. Hoe ze met die ruimte omgaan is nog de vraag, gelet op eerdere processen die al gaandeweg moeilijker begaanbaar werden... met veel stroperige procedures...

1. Verduidelijking normen

Ik heb nader uiteengezet hoe de wet moet worden geduid vanuit de wetshistorie en de bedoeling van de wetgever. Deze nadere duiding heb ik gedeeld met de besturen van de universiteiten en hogescholen. Ik heb hen daarbij – vooruitlopend op nieuwe wettelijke kaders - dringend verzocht terughoudendheid te betrachten met het starten van nieuwe anderstalige opleidingen en ook kritisch naar het bestaande opleidingsaanbod te kijken en bij de afwegingen die zij daarbij maken de nadere duiding ter harte te nemen. Bijgaand treft u een afschrift van mijn brief aan de instellingen en de nadere duiding aan.

Hier dus die klip-en-klare stellingname als het gaat om het zelf eerst aan de slag gaan als hbo en wo om 'de aanbevelingen ter harte te nemen'. In het politieke jargon zou dit moeten betekenen dat er geen spelletjes met de minister en de TK moeten worden gespeeld. Wat er in de brief staat zal later worden getoetst aan de wijze van handelen door de instellingen en wee je gebeente als er geen vloeiende en sluitende argumenten zijn voor het toch weer aan de eigen gang zijn gegaan. Het zijn voorbodes van de nieuwe regelgeving, met minder ruimte om te gaan afwijken en eigen stappen te blijven zetten.

Binnen het huidige wettelijk kader heb ik daarmee gedaan wat mogelijk is: verduidelijken hoe vanuit de wetshistorie de huidige bepalingen uitgelegd moeten worden. Voor het introduceren van nieuwe normen is een wetsvoorstel nodig. Daar wordt op dit moment hard aan gewerkt.

Een verklaring voor zijn handelen dus. Eerst scherp aangeven waar grijze gebieden in de wet niet zelfstandig door een instelling kunnen worden 'witgewassen' en vervolgens aangeven dat ze ook niet naar mazen moeten gaan zoeken alvorens er een nieuwe set aan maatregelen bekend is geworden.

2. Handhaving door inspectie

Op instellingsniveau houdt de inspectie in het hoger onderwijs toezicht op de naleving van de WHW en de daarop gebaseerde regelgeving op grond van signalen. Dat nalevingstoezicht op instellingsniveau zal voor anderstaligheid naar verwachting slechts een beperkt effect hebben; instellingen beschikken immers allemaal over een gedragscode zo bleek uit het onderzoek van de inspectie uit 2019 en de uitzonderingsgronden op basis waarvan een opleiding kan afwijken van het Nederlands als onderwijs- en examentaal zijn zodanig geformuleerd dat instellingen daar al aan voldoen. De inspectie ziet geen reden om te veronderstellen dat de huidige gedragscodes op dit moment niet aan de wet voldoen en nieuw onderzoek door de inspectie zal dus geen nieuw beeld opleveren. Dit geldt ook voor de inspanningsverplichting voor instellingen tot het bevorderen van de uitdrukingsvaardigheid in het Nederlands. De wetgever heeft bewust ruimte gelaten voor de instellingen om de wettelijke eisen en uitzonderingsgronden van een eigen invulling te voorzien. Er is sprake van een niet nader uitgewerkte inspanningsverplichting; en de instelling moet handelen conform een gedragscode die zij zelf heeft opgesteld.

Het klinkt hier toch wel een beetje als het zich (alsnog) verontschuldigen voor de wijze waarop de inspectie al die jaren heeft gehandeld nl. het puur reageren op signalen en het uitgaan van het hebben van een formele gedragscode voor deze aspecten bij het verzorgen van onderwijs.

Er zijn voldoende signalen afgegeven, dat kan wel worden gesteld, maar ja, hoe komt een signaal binnen, wie geeft het signaal door aan de inspectie, en hoe kan men daarmee aan de slag gaan, met het idee dat de inspectie best wel terecht op wettelijke gronden kan ingrijpen. Veel is in de afgelopen jaren gewoon vanzelf gebeurd, al gaandeweg, zonder dat OCW alle signalen bij elkaar optelde, zeg maar, en een keer op een soort pauzeknop drukte.

Een gedragscode is formeel voorgeschreven maar kan zodanig vaag en abstract zijn opgesteld dat bij een beoordeling ervan in samenhang met de effecten op alle uitwerkingen het toch niet mogelijk is om helder te krijgen of de code ook voldoende is binnen de wet- en regelgeving. Dat lijkt op een vorm van excuus, maar tevens stelt de minister dat hij geen tijd gaat verspillen – als de instellingen daarom zouden verzoeken als een soort vertragingstechniek – aan het nog een keer laten doorlichten van alle gedragscodes. Eerst nu maar gewoon zorgen voor een nieuwe regelgeving, zodat men die codes als instellingen kan gaan herzien en ook aanpassen, en dan komt de inspectie wel weer een keer langs. En ja, het Nederlands speelt dan een duidelijke rol, binnen die code.

Wel heb ik de inspectie gevraagd een voorstel te doen voor een thematisch onderzoek naar taalbeleid, in het bijzonder naar hoe (groepen) opleidingen keuzes maken voor anderstaligheid, mede vanuit het perspectief van toegankelijkheid en het studentbelang. Ik heb hen verzocht mij zo spoedig mogelijk te informeren of en hoe zij daar invulling aan kunnen geven. Ik wil de bevindingen gebruiken om met bestuurders in gesprek te gaan over de keuzes die zij maken en hen aanspreken waar die keuzes schuren met de bedoelingen van de wet. Deze inzichten wil ik tevens benutten om nadere bestuurlijke afspraken te maken met de instellingen in het kader van de centrale regie die ik voornemens ben te introduceren. Ook kunnen resultaten aanwijzingen bieden voor nadere regelgeving.

De eerste aanzet is dus al gegeven als het gaat om het gebruik van de Nederlandse taal. De inspectie zal z.s.m. met een plan daarvoor komen, en dan kan het allemaal ook in de aanpak voor een aangevulde wet- en regelgeving worden opgenomen.

Alles bij elkaar voldoende munitie om de gesprekken met bestuurders aan te gaan en te kijken naar waar weerstand is, hoe men daarmee wil omgaan en wat men kennelijk allemaal onredelijk zal gaan vinden op basis van de gegroeide situatie. Maar we denken dat OCW simpelweg gaat verlangen dat er een plan van aanpak op tafel moet komen, per instelling, om aan te geven hoe die situatie waar het echt nodig is, kan worden teruggedraaid om aan de nieuwe scenario's te voldoen. Het dreigen met dat uitkomsten van die overleggen die de minister onwelgevallig zijn, leiden tot regelgeving, is waarschijnlijk een helder bestuurlijk signaal. Of worden de CvB's daar niet bang van?

Het spreken van een centrale regie is eigenlijk niets anders dan een aanscherping van hetgeen nu al kan gebeuren nl. via de NVAO (en op bepaalde punten de CDHO). Vanuit die organisatie kan het gehele speelveld worden overzien, om al vergelijkend na te gaan waar een en ander 'uit de hand dreigt te lopen'. Maar het klopt, dan moet men ook meer door de wet in de rug gedekt kunnen ingrijpen, om tot bijstellingen te komen. Het geven van ruimte is prima, maar het speelveld is aan de overheid om daarvan de afmetingen vast te stellen.

3. Aanvullende maatregelen

Accreditatie

Ik heb de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) verzocht om concrete tekstvoorstellen te doen voor wijzigingen in het accreditatiekader en haar werkwijze, naar aanleiding van de plannen in mijn brief over de beheersing van internationale studentenstromen. Deze voorstellen treft u als bijlage bij deze brief aan. Deze zullen onderdeel worden van het accreditatiekader en de werkwijze van de NVAO.

Men laat er dus geen gras over groeien, als OCW. Er is om een advies aan de NVAO gevraagd – naast eerdere rapportages – om pats-boem te worden opgenomen in het accreditatiekader. Verderop behandelen we ook het advies.

Ik verwacht deze zomer een rapportage van de inspectie over de periodieke evaluatie van het accreditatiestelsel. Ook heeft uw Kamer een commissiedebat over onderwijskwaliteit ingepland in de eerste week van september. Ik streef ernaar om na het zomerreces het te wijzigen accreditatiekader naar uw Kamer sturen (ter voorhang) zodat u de gelegenheid krijgt om deze zaken in onderlinge samenhang te kunnen bezien. De beoogde inwerkingtreding van het gewijzigde accreditatiekader is per januari 2024.

Helder dus. Geen tijd te verliezen, stelt OCW, met hulp van de TK als 'stok achter de deur'?

Bestuurlijke afspraken of eisen stellen via doelmatigheid

Momenteel voer ik gesprekken met Universiteiten van Nederland en Vereniging Hogescholen om te komen tot bestuurlijke afspraken, vooruitlopend op de inwerkingtreding van de nieuwe wetgeving die in voorbereiding is. De opleidingstaal van nieuwe en bestaande opleidingen is daarbij een belangrijk onderwerp van gesprek.

Ja, dat zijn wel belangrijke gesprekken, maar de vraag is altijd: In hoeverre kan een onderwijskoepel afspraken maken namens instellingen die zich autonoom opstellen en mede als zodanig willen handelen? Elke instelling stelt dat men zich niet altijd hoeft te houden aan wat een koepel vindt, als een soort 'gemiddelde' mening van de aangesloten leden. Men vindt dat er dan een soort 'weging' moet plaatsvinden, op basis van individuele belangen. We gaan het zien en merken.

Indien het deze zomer niet, of in onvoldoende mate, lukt om tot afspraken op dit punt te komen, overweeg ik om over te gaan tot wijziging van de doelmatigheidstoetsing op nieuwe opleidingen. Op deze manier wil ik bewustere afwegingen over Engelse taal bij nieuwe opleidingen stimuleren. Ik licht hieronder toe hoe dit eruit kan zien.

Het dreigement dus, al klinkt 'overwegen' ook weer als een flinke slag om de arm. De koepels zullen alle leden individueel moeten vragen akkoord te gaan, om rebellie te voorkomen. OCW geeft meteen maar gewoon voorzetten dienaangaande, om allerlei omtrekkende bewegingen en aflei-

dingsmanoeuvres voor te zijn – een aanpak die bij de vorige ministers vaak uitstekend werkte. Maar nu zitten de politici hem behoorlijk op de huid... en de lobby in de richting van de TK lijkt niet meer echt al gaandeweg te werken, hebben we het idee.

Nieuwe (te bekostigen) opleidingen moeten ter instemming aan de minister worden voorgelegd “met het oog op de beoordeling van een doelmatig onderwijsaanbod en de beoordeling van een doelmatige taakverdeling tussen de instellingen, gelet op het geheel van de voorzieningen op het gebied van het hoger onderwijs” (artikel 6.2 WHW). In de herziene Regeling macrodoelmatig opleidingsaanbod hoger onderwijs (deze wordt nog voor het zomerreces aan uw kamer toegezonden) is de adviserende taak van de Commissie Doelmatigheid Hoger Onderwijs (CDHO) met betrekking tot de opleidingstaal verdwenen, vanwege uitvoerbaarheidsproblemen (een duidelijk toetsingskader ontbrak) en het gebrek aan een juridische basis om aan de NVAO te adviseren.

OK, het middel ‘doelmatigheid’ gaat stevig worden ingezet. Overigens is eind april die nieuwe regeling al ingegaan, maar goed, dan komt er gewoon weer een nieuwe aanpassing, nemen we aan.

Ik heb onderzocht of een andere beleidsmatige invulling gegeven kan worden aan het begrip doelmatigheid in artikel 6.2 WHW, zodanig dat taal een rol kan spelen bij de beoordeling door de CDHO. Dit is wat mij betreft het geval. Het gaat bijvoorbeeld om de bekostiging van een Engelstalige opleiding die niet of nauwelijks opleidt specifiek voor een internationale arbeidsmarkt, of die niet primair gericht is op de instroom van Nederlandse studenten. De mogelijkheden die ik hierbij krijg betreffen alleen nieuwe opleidingen en niet het bestaande opleidingsaanbod. Voor dit laatste is wetswijziging nodig en dat betrek ik dan ook bij de vormgeving van de nieuwe wettelijke instrumenten.

Er is dus wel een oplossing te vinden indien het beoordelen van nieuwe (en straks bestaande) opleidingen moet leiden tot het gaan kijken naar de rol van taal. Het staat er helder, met die analyse:

- De opleiding moet gericht zijn op de nationale arbeidsmarkt, al mag het best zo zijn dat de afgestudeerden ook buiten Nederland aan de slag kunnen gaan, als een tweede doelstelling. Dan zijn er nog wel allerlei constructies te bedenken, maar het hoofdargument ‘we leiden op voor de internationale arbeidsmarkt’ zal geen snelle weerklank meer vinden bij de CDHO.
- Ook lijkt het erop dat de meerderheid van de instroom uit Nederlandse studenten dient te gaan bestaan. Dat zal blijken uit de werving, de communicatie, de leeruitkomsten, de toelatingseisen, de mogelijk hulp bij studenten die niet aan die eisen voldoen, en zo zijn er wel meer aanknopingspunten te benoemen voor de CHDO.

OCW neemt twee stappen. Eerst kaders voor de nieuwe opleidingen en vervolgens ook als het gaat om het bestaande aanbod, bij een her-accreditatie. Het wet-net lijkt zich te sluiten.

Ik hecht eraan te benadrukken dat het mijn voorkeur heeft dat de instellingen nu zelf de regie nemen op het anderstalige aanbod van opleidingen, en dat we hierover goede afspraken kunnen maken.

De deur blijft dus toch op een brede kier staan voor de instelling om tot een vorm van zelfregulering te komen. We vermoeden dat de TK hiermee geen genoegen gaat nemen, gezien het proces dat al een aantal jaren zonder maatregelen is doorlopen. Het vertrouwen lijkt niet echt aanwezig te zijn – maar ‘hoop doet leven’, lijkt het wel.

Tevens zullen die afspraken ook weer heel scherp op papier dienen te worden gezet. Laten we ervan uitgaan dat de werking daarvan gelijk kan worden gesteld aan een formele regeling. Dat betekent dat alle instellingen hiermee akkoord dienen te gaan, als absolute basis voor wat er eventueel aan maatwerk is te regelen.

Tegelijkertijd tref ik wel voorbereidingen door een beleidsregel te ontwerpen om dit urgente probleem aan te pakken.

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Een probleem, en dan ook nog eens urgent. Het lijkt erop dat er dus wel afspraken kunnen worden gemaakt en vastgelegd, maar pas echt en goed met een wettelijke onderbouwing, via de beleidsregel. We gaan er derhalve vanuit dat het niet blijft bij voorbereidingen maken, maar dat er formele stappen worden gezet.

3 Brief aan CvB's over dit onderwerp

In de brief aan de TK is aangegeven dat er een brief aan de CvB's van hogescholen en universiteiten is gestuurd. Hierbij dat stuk.

Geacht College van Bestuur,

Onlangs heb ik mijn visie op internationalisering van het hoger onderwijs gedeeld met de Tweede Kamer. Daarin heb ik aangekondigd te streven naar een betere balans tussen al het goeds dat internationalisering het Nederlandse hoger onderwijs heeft gebracht en dat we ook willen behouden, en de negatieve effecten die inmiddels zichtbaar zijn, zoals de druk op de capaciteit van de instellingen, werkdruk onder het onderwijzend personeel en huisvestingsproblematiek. In mijn brief aan de Kamer kondig ik diverse maatregelen aan waarmee we in staat worden gesteld om naast het hanteren van een rem waar dat nodig is, ook te kunnen sturen.

Er worden geen doekjes om gewonden in deze mededeling – een soort staforder - aan de CvB's. Het gaat om teveel negatieve effecten, nota bene mede aangedragen door de instellingen zelf. Er komt dus een 'hoger onderwijs-fatbike' met een stuur voor de overheid en een rem die ook kan worden bediend door de inspectie. De meeste routes die dienen te worden afgelegd, moeten helder zijn uitgezet in Nederland, in voorkomend geval met zinvolle en relevante delen en omleidingen ervan in het buitenland – of met een start of een finish ergens in een ander land.

Het gaat dan onder meer om het introduceren van mogelijkheden voor numerus fixi op anderstalige trajecten, maatregelen op het gebied van taal, en niet in de laatste plaats het introduceren van een vorm van regie om de internationale studentenstromen beheersbaar te maken. Die maatregelen zullen enerzijds een basis krijgen in de wet en anderzijds worden verankerd in bestuurlijke afspraken. Waarbij ik voornemens ben om ruimte te bieden voor maatwerk en regionale verschillen omdat de situatie bij de instellingen in het hoger onderwijs verschilt. Over deze plannen ben ik in gesprek met de Tweede Kamer, de Universiteiten van Nederland en de Vereniging Hogescholen.

Hier staat simpelweg opgesomd wat in de brief aan de TK is aangedragen. Het kan best leiden tot maatwerk en regionale verschillen. Dat klinkt mooi maar wat is de bandbreedte bij maatwerk (dus wat is de speelruimte)? En hoe komen we tot handige indelingen van de regio's, in een klein land als Nederland? Gaat het eigenlijk ook niet om de delen van ons land die grenzen aan Duitsland en Vlaanderen? Maar we kunnen ook denken aan de meer dunbevolkte gebieden waar veel bedrijfsleven te vinden is. Tevens is na te gaan of er specifieke internationale bedrijven zijn. Het lijkt ons dat hier niet al te licht over moet worden gedacht. Laat het niet aan de instellingen zelf over om aan te geven waarom de eigen regio een uitzondering verdient en aldaar maatwerk mogelijk moet zijn.

In dit proces heeft de Tweede Kamer mij via een breed gedragen motie verzocht om de huidige regels over opleidingstaal te verhelderen. Ik heb hiertoe een nadere duiding van de huidige wettelijke bepalingen opgesteld die gebaseerd is op de wetshistorie en die aangeeft welke ruimte de wet nu biedt. Deze treft u als bijlage aan.

Deze bijlage lopen we verderop door.

Eerder constateerde de Inspectie van het Onderwijs dat de huidige wet- en regelgeving onvoldoende duidelijkheid bood en adviseerde zij om duidelijker regels op te stellen over opleidingstaal en over toegestane uitzonderingen. Zodat deze meer duidelijkheid bieden voor de instellingen en voor toezichthouders. Dit vergt een aanpassing van de wet. Ik ben voornemens dat mee te nemen in de voorziene wetswijziging.

Helder. Er komen dus verduidelijkingen en aanscherpingen.

Vooruitlopend hierop verzoek ik u dringend terughoudend te zijn met het aanbieden en ontwikkelen van Engelstalige opleidingen. De nadere duiding uit de bijlage kan u bij deze afwegingen behulpzaam zijn. Ik verzoek u deze binnen uw organisatie onder de aandacht te brengen bij allen die betrokkenen zijn bij keuzes over de taal van het onderwijs.

Het gaat om een terughoudendheid met betrekking tot opleidingen die volledig in het Engels (en we nemen dan aan ook dat het geldt voor Duits en andere talen – al zal het Fries niet meer in het

geding zijn) worden gegeven. Opmerkelijk is dat het niet alleen gaat om nieuwe opleidingen (waarbij de CDHO nu gewoon kan zeggen dat aanvragen nog even op de plank blijven liggen) maar ook om bestaande opleidingen. Dat kan door mogelijk Engelstalige varianten af te bouwen. Maar misschien kan de NVAO in het geval dergelijke trajecten een her-accreditatie moeten ondergaan, ook even een en ander 'on hold' zetten. We nemen aan dat OCW dit allemaal nu in het snotje houdt.

4 Brief van OCW met regelingen en historie daarbij

Vervolgens pakken we het stuk met nadere uitleg over bepaalde regelingen en kaders erbij. OCW probeert hiermee al een bepaalde toon te zetten, om te voorkomen dat instellingen te lang in onzekerheid zitten en nog even snel wat andere scenario's in werking zetten. Maar ja, de messen worden al behoorlijk geslepen, hebben we het idee.

Inleiding

De Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) schrijft voor dat opleidingen in het hoger onderwijs worden verzorgd in het Nederlands. Er zijn op deze regel uitzonderingen toegestaan. In deze nadere duiding wordt de hoofdregel uitgelegd en toegelicht binnen welke bandbreedte er uitzonderingen kunnen zijn. Ook geeft dit document uitleg over de wettelijke opdracht die universiteiten en hogescholen hebben om de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands te bevorderen bij hun studenten.

Het kenmerkende hieraan is dat de overheid nu veel meer de nadruk wil leggen op de hoofdregel, wat gewoon heel logisch is, en dat de uitzonderingen daaraan kunnen worden afgemeten. Het is dus straks niet meer van 'wij vragen en de overheid draagt bij', denkend dat de instelling een eigen mening mag hebben en een specifieke interpretatie van de wetgeving kan toepassen. Het gaat om het zich houden aan de wet, door meer inzichtelijk te maken hoe dat moet.

In de afgelopen jaren is de onderwijstaal steeds meer in de belangstelling komen te staan. Niet alleen binnen universiteiten en hogescholen maar ook in de media, bij het ministerie van OCW, bij de Inspectie van het Onderwijs en in de Tweede Kamer. Er is ruimte voor instellingen om af te wijken van het uitgangspunt dat het hoger onderwijs in het Nederlands wordt verzorgd, maar de uitzonderingen lijken nu – gezien de groei van Engelstalige opleidingen – steeds meer de norm te worden. Dit was niet de bedoeling van de wetgever (de regering en het parlement) toen de wet werd opgesteld. Deze ontwikkelingen, en een motie die de Tweede Kamer begin 2023 heeft aangenomen, vormen de aanleiding voor deze nadere duiding.

Zoals gezegd, het mag niet meer een oerwoud aan uitzonderingen betreffen, met elk een eigen insteek 'omdat het nu eenmaal kan'.

Ongetwijfeld zal men gaan zeggen dat er sinds 1993 toch wel een heleboel is veranderd. Maar, en daar zit 'm echt de crux, het zijn de instellingen zelf geweest die in de afgelopen dertig jaren wel van alles hebben uitprobeerd, zelf hebben bedacht, in alle vormen hebben gegoten en voortdurend hebben geroepen dat 'iets' anders moet. In die tijd is om de zoveel jaren in de richting van OCW geroepen dat de wet knelt, de regelingen niet meer passen, de kansen om meer te doen om zeep worden geholpen en instellingen niet kunnen experimenteren en dat soort argumenten. Maar als er dan werd gevraagd wat zoal aanpassingen verdiende, leverde de zoektocht eigenlijk geen echte vernieuwingen op. Daarbij werd steeds door OCW gemeld dat veel van de wensen simpelweg binnen de bestaande kaders zijn te verwezenlijken.

Ook is vaak aangegeven dat instellingen niet echt belang hebben bij regelingen waarbij een eigen interpretatie vrijwel niet meer mogelijk is. Dat heeft, zo wordt nu gesteld, door de jaren heen geleid tot een uitdijende hoeveelheid grijze gebieden. Het systeem is ook steeds complexer geworden en dat betekent tevens dat er meer eigen initiatieven zijn genomen waarbij waarschijnlijk door de inspectie kanttekeningen bij te plaatsen zijn – of af te keuren zijn. Daarom moet de overheid wat teugels gaan aantrekken, een pijnlijk proces weliswaar, maar uitdijende grijze speelvelden zijn niet handig binnen ons land.

Deze duiding heeft als doel meer duidelijkheid te scheppen over de wettelijke eisen. In de eerste plaats voor bestuurders en andere functionarissen van de universiteiten en hogescholen die verantwoordelijk zijn voor het onderwijsaanbod en het inrichten van een onderwijsprogramma en studenten. Maar ook voor degenen die een beoordelende, controlerende en/of toezichthoudende rol

hebben en zich een oordeel willen vormen over de opleidingstaal en de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands van studenten. Hierbij valt te denken aan leden van de raad van toezicht, de opleidingscommissie en andere medezeggenschapsorganen, de examencommissie en de visitatiecommissie.

Dat is dus de start, het begin van de onderhandelingen van OCW met de koepels, en eigenlijk de belanghebbende instellingen. Men wil daarbij komen tot afspraken, maar tegelijkertijd worden de CDHO, NVAO, Inspectie en andere organisaties verder aangescherpte middelen in handen gegeven om te controleren of CvB's zich wel aan de afspraken zullen gaan houden. Daarbij zal het ook interessant zijn om over enige tijd te gaan te merken welke instellingen gewoon het eigen pad zijn blijven aflopen en op die wijze de confrontatie denken en durven aan te gaan.

Het gaat hierbij vooral om het gebruik van het Nederlands en het onderwijs dat erop is gericht op de vereiste leeruitkomsten daarvoor te behalen. Op basis daarvan is na te gaan in hoeverre de inzet van het Engels een duidelijke meerwaarde heeft.

Dit alles kan in nieuwe documenten worden vastgelegd, goed te keuren door interne organen bij de instelling. Deze zijn vervolgens ook bronnen voor een visitatiecommissie – en dan denken we dat die namens de NVAO al na de zomervakantie daarop zullen kunnen gaan doorvragen. Dat wordt dus bijzonder interessant en spannend.

Een specifieke rol is weggelegd voor de examencommissie, in formele zin betrokken bij de vertaling van de leeruitkomsten naar een programma en de onderliggende eenheden. Die commissies zullen wel op korte termijn moeten worden bijgeschoold met betrekking tot deze nieuwe aanpak, hebben we het idee. Mogelijk dienen er allerlei aanpassingen te worden gepleegd.

Dit document is opgesteld op basis van de wetsgeschiedenis van de betreffende artikelen. Hiermee worden geen nieuwe rechten of plichten geïntroduceerd. De bepalingen in de wet zelf zijn leidend.

Zoals al eerder gezegd, men gaat terug naar 1993 en kijkt wat er in het kader van het onderwerp al gaandeweg is aangepast. Als dat noodzakelijk was geweest, zou het ook zijn gebeurd... zeker als de instellingen zelf voortdurend aan de bel hadden gehangen vanwege beperkende artikelen en voorschriften. Maar dat is of niet gebeurd of min of meer halfslachtig zonder tot een goed resultaat te komen. Ook OCW zag kennelijk ook geen verkeerd been in de aanpak die de instellingen zich konden permitteren op basis van de ruimte in de wet, om daarmee meer of minder handelingsruimte te bieden.

Maar ondanks dit alles, met mogelijk gemiste kansen, geeft OCW aan dat er nu even niet meer over de oorspronkelijke tekst zal worden gediscussieerd: de tekst is zoals die is, oud, beperkt of niet meer van deze tijd... maar wel formeel geldig en leidend.

1. Nederlands als hoofdregel

Het onderwijs moet worden gegeven in het Nederlands. Ook de examens moeten worden afgenomen in het Nederlands. Dit staat in de huidige wet sinds 1993.

Hoe helder kan het zijn, geeft OCW hiermee aan. Alles wat in een OER staat als vallend onder de onderwijseenheden moet in principe worden verzorgd in het Nederlands, als basis voor de wijze van communiceren tussen studenten en docenten (en andere betrokkenen daarbij).

Het gaat hier om de taal waarin de docenten en studenten met elkaar communiceren tijdens colleges, werkgroepen, practica en andere interacties als onderdeel van de opleiding. De student maakt gedurende de opleiding tentamens en sluit met een examen de opleiding af; doorgaans een scriptie of eindwerkstuk. Deze moeten ook in het Nederlands zijn.

Ook bijzonder helder, lijkt ons. Natuurlijk mogen allerlei termen en begrippen in een andere taal worden gebruikt, zolang die aanpak relevant is voor het onderwijs en als duidelijk is voor iedereen wat in de (Nederlandse) context ermee wordt bedoeld. Het 'moeten' is dus ook te zien als een voorwaarde dat een student zonder meer een tentamen kan afleggen zonder gebruik te moeten maken van een andere taal om te begrijpen wat er wordt vereist en hoe de antwoorden moeten worden geformuleerd.

De wet schrijft niet voor dat eventuele literatuur en andere bronnen in het Nederlands worden aangeboden. De wet schrijft ook niet voor dat er Nederlands gesproken of geschreven moet worden buiten de genoemde situaties.

Het is niet van belang waar de student de mosterd voor de studie weghaalt. Dat is heel erg logisch omdat in principe de benodigde onderbouwing, bronnen en materialen nodig zijn zonder dat kan worden vereist dat die in het Nederlands beschikbaar zijn. Maar goed, op de toets moet dan wel weer de Nederlandse bewoordingen worden gebruikt, als je heel scherp formuleert als wetgever.

Dat scherp formuleren geldt ook voor de onderwijs- en examenregeling om vast te leggen wat onder het onderwijs valt en derhalve ook onder de toetsing. Je kunt denken aan instructies voor bepaalde toetsregelingen, de OER zelf, berichten die via allerlei kanalen worden verstuurd, toetsroosters, en zo zijn wel meer dingen te bedenken. Dat heeft ook te maken met wat wel of niet valt onder 'buiten de genoemde situaties'.

2. Uitzonderingen op de regel

De huidige wet noemt drie soorten gevallen waarin de opleiding een andere taal mag gebruiken in afwijking op de hoofdregel. Dat de wet over "afwijking" spreekt, geeft aan dat de wetgever voor ogen heeft dat een anderstalige opleiding vaker *niet* dan *wel* voorkomt; en dat de keuze voor de taal bovendien vraagt om een verantwoording.

Het maken van ruimte voor uitzonderingen mag er niet toe leiden dat de hoofdregel overbodig of betekenisloos wordt.

Geen regels zonder uitzondering(en). Daarvoor moeten de regels helder en scherp worden geformuleerd, om aan te geven wat toelaatbare uitzonderingen zijn en welke juist niet. Anders gezegd, ook het noemen van uitzonderingen geeft een bepaalde richting aan, van de regels zelf en van wat de overheid toch als zodanig van belang vindt dat daarvan mag worden afgeweken. Dat je dan een regeling bijna geheel moet dichttimmeren, lijkt voor de hand te liggen, maar dat is nu eenmaal onmogelijk. Dus, uitzonderingen prima, maar niet teveel.

Dat het Nederlands de hoofdregel is, betekent ook dat instellingen die van plan zijn om anderstalig onderwijs om te zetten naar Nederlandstalig onderwijs, zich tegenover de overheid daarover niet hoeven te verantwoorden.

Het lijkt wel een soort inkeer-regeling: wie zelf op de schreden van een belastingontduiking terugkeert, krijgt geen boete of strafblad. Maar hier zit dus toch een waarschuwend boodschap achter verborgen. Mocht straks blijken dat bepaalde opleidingen volkomen onterecht, ook op basis van de 'oude normen', in het Engels worden gegeven en de instellingen hebben geen zin om over te stappen op het Nederlands, zou dit wel eens zwaar aangerekend kunnen worden.

Zo kan straks een aanvullende her-accreditatie gaan plaatsvinden. Ook wordt men wellicht een stuk kritischer als er nieuwe opleidingen worden aangevraagd, te verzorgen in het Engels of grotendeels daarin. Misschien kijkt de overheid in voorkomend geval tevens naar een bijstelling van de instellingsaccreditatie, toch ook een kenmerk van vertrouwen.

- Uitzonderingen (a): wanneer het een opleiding met betrekking tot een andere taal betreft. Een opleiding Franse taal en cultuur mag bijvoorbeeld deels of geheel in het Frans worden verzorgd.
- Uitzonderingen (b): wanneer het onderwijs betreft dat in het kader van een gastcollege door een anderstalige docent gegeven wordt. Het gaat hier om een docent die niet verboden is aan de opleiding (en dan ook slechts incidenteel onderwijs geeft aan de opleiding) en geen Nederlands spreekt.
- Uitzonderingen (c): indien **de specifieke aard, de inrichting** of **de kwaliteit van het onderwijs** dan wel **de herkomst van de studenten** daartoe noodzaakt, overeenkomstig een door het instellingsbestuur vastgestelde gedragscode.

Uitzondering a is heel erg logisch. Maar ja, er staat ook weer 'deels'. Geldt dit bijvoorbeeld voor de startfase, een aantal algemene vaardigheden of nader te onderscheiden onderwijseenheden waarbij het Frans niet echt nodig is? Uiteraard zijn er dan eenheden die zich richten op de Nederlandse taalvaardigheid, want ook deze afgestudeerden moeten hun weg weten te vinden ons eigen land.

Uitzondering b ligt ook behoorlijk voor de hand. Maar het begrip 'gastdocent' (of iemand die puur incidenteel wordt ingehuurd, ook 'onbetaald') is hier behoorlijk strak omschreven. Het kan ook best iemand zijn die elk jaar een paar keer komt opdraven voor specifieke onderdelen van onderwijs-eenheden, zonder dat er een optie is om een eigen docent hiervoor te laten bijscholen, dus om alles in eigen hand te kunnen houden.

Strikt geredeneerd moet de opleiding hierbij zorgen voor een Nederlandse vertaling, een verslag, een samenvatting of iets anders, zeker als het om een inleiding gaat in een minder gebruikelijke taal. Hoewel, de software is al ruim beschikbaar om simultaan een vertaling in beeld te brengen als de studenten op hun laptop inloggen en de bijdrage kan worden gestreamd.

Overigens een interessante ontwikkeling in dit kader. Er kan van alles in het Engels worden aangeboden, met een vertaling die meeloopt. Is het dan een bijdrage in het Engels... of in het Nederlands?

Uitzondering c wordt hieronder per onderdeel door de overheid behandeld, met een aantal door ons geformuleerde tussenkopjes.

Met **de specifieke aard en inrichting** wordt bedoeld: dat het nodig is dat de student deelneemt aan de opleiding (deels of geheel) in een andere taal vanwege het opdoen van internationale ervaring of vanwege voorbereiding op een anderstalige arbeidsmarkt, als doelstelling van de opleiding. Dit moet dan in elk geval blijken uit de beoogde eindkwalificaties van de opleiding.

Een noodzaak kan ook liggen in het feit dat een opleiding (of deel daarvan) gezamenlijk wordt verzorgd met een buitenlandse universiteit of hogeschool, of omdat een deel van de opleiding een internationaal uitwisselingsprogramma betreft.

Aard en inrichting, twee interessante begrippen. Maar het begint met de eindkwalificaties (eindtermen, leeruitkomsten, leerdoelen...) van de betreffende opleiding. Daaraan is de doelstelling van de studie te koppelen, als vallend onder de 'aard' ervan. Er is dan duidelijk sprake van een deel ervan dat mede is gericht op het buitenland, minder specifiek op bepaalde werkzaamheden of juist wel op functies, beroepen en werkzaamheden die na het afstuderen ook in het buitenland te vinden zijn, om daarin aan de slag te gaan.

Daarover kan nog wel een heftige discussie gaan ontstaan. Hebben we het dan over werk in ons land, binnen een functie of beroep waarbij vrijwel altijd mede contacten nodig zijn met collega's en vergelijkbare bedrijven en organisaties in het buitenland? Of denken we dan aan het scheppen van het scenario waarbij afgestudeerden meteen ook elders buiten ons land aan het werk kunnen gaan? Dat maakt nogal een behoorlijk verschil, denken we.

Het opdoen van internationale ervaring ligt in het verlengde daarvan. Het kan betrekking hebben op het doen van een stage, een semester, een minor, keuzevakken, projecten en dergelijke fysieke zaken in het buitenland. Maar het toepassen van 'internationalisation at home' kan ook een optie zijn. In beide gevallen is het goed kunnen omgaan met een andere taal een must.

Hetgeen onder 'noodzaak' staat is ook een voor de hand liggende uitzondering. Maar ja, het begint ook daarbij weer bij het aantonen van de noodzaak van de constructie met een 'joint programme' met een buitenlandse instelling.

Nieuwe allianties universiteiten en hogescholen

We willen de minister wijzen op de groei van de 'European Universities Alliances', sinds een aantal jaren in het leven geroepen, op initiatief van een aantal landen en overgenomen door Europa. Daarin wordt op allerlei manieren met elkaar samengewerkt. En ja, dan is het logisch dat daarbij de Engelse taal leidend is.

Betekent dit dat er alleen op specifieke onderdelen kan worden samengewerkt als het doel van een alliantie en de onderliggende opleidingen niet is om op te leiden voor het buitenland? Het lijkt erop dat het vooral gaat om rond bepaalde aspecten internationaal bezig te zijn. Maar goed, een stevig aandachtspunt dus.

Wat is een opleiding in dit kader

Nog even dit: Men spreekt hier wel van 'de opleiding', maar bedoelt de minister dan het volledige aanbod dat onder een bepaalde naam in de markt wordt gezet? In de praktijk blijkt dat opleidingen

met een eigen en gelijke nationale naam door de betrokken instellingen vaak behoorlijk verschillend worden ingericht en vormgegeven, dus met gebruikmaking van 'aard' en 'inrichting'. Dat kan ook betekenen dat de ene instelling wel met Engels aan de slag gaat en de ander niet. Hoe moet men als overheid hiermee omgaan?

Afstudeerrichting en nieuwe daarvan

Er wordt in de stukken gesproken over opleidingen. Maar er zal – mede kijkend naar de nieuwe regeling voor de macrodoelmatigheid en de oproep om meer te gaan werken met afstudeerrichtingen – dus ook een oordeel moeten worden geveld over nieuwe richtingen, al dan niet in het Engels. De NVAO heeft daar trouwens al een rol bij, in de formele zin, om na te gaan of die nieuwe richting wel binnen het opleidingsprofiel past. Dus graag meenemen in de nieuwe wetgeving.

Zowel in het Nederlands als het Engels

Er kan in veel gevallen worden gekozen voor een aanbod waarbij er leerlijnen in het Nederlands en Engels zijn. Maar de instroom zal dan wel voldoende moeten zijn om deze allemaal in stand te kunnen houden. Het is mogelijk om 'te mixen', en bepaalde eenheden voor beide groepen aan te bieden, als dat past binnen de doelstelling van de opleiding. Het is voorstelbaar dat dit niet verplicht kan worden opgelegd aan Nederlandstalige studenten.

Tusseloplossingen zullen kunnen worden gevonden in het gebruik van minoren, afstudeerrichtingen en keuzevakken die in beide talen worden gegeven.

Zij-instroom buitenlands niveau 5-diploma in de Bachelor

Tevens zal een discussiepunt worden of we hier hebben over het aanbod aan Ad- en Bacheloropleidingen of vooral de Masters. Bij de Bachelor kunnen buitenlandse studenten zijdelings instromen, denkend aan degenen die elders een diploma op niveau 5 hebben behaald. Krijgen ze dan een aanvullend bachelorprogramma worden aangeboden dat wel dat opleidt voor hetzelfde opleidingsprofiel maar volledig in het Engels plaatsvindt?

Hieruit volgt niet dat het opdoen van internationale ervaring of het perspectief op een anderstalige arbeidsmarkt noodzaakt tot een geheel anderstalige opleiding. Het is denkbaar dat ook een opleiding die gedeeltelijk in een andere taal wordt verzorgd, zulke doelen kan realiseren. Van instellingen mag verwacht worden dat wanneer zij een beroep doen op de uitzonderingsgronden, dit proportioneel gebeurt: de andere taal is een redelijk middel dat een redelijk doel dient.

Dus weer die uitzondering en de regel... Men geeft aan dat het startpunt vanaf nu altijd moet zijn dat de opleiding in het Nederlands wordt aangeboden, om vervolgens te gaan bezien waar het Engels z'n intrede doet. Hoe dat gebeurt moet nadrukkelijk worden onderbouwd. Vervolgens kan daarmee aan de slag worden gegaan.

Maar de omgekeerde weg, die wil men kennelijk niet meer. Dat wil zeggen dat het niet zo is dat zonder meer kan worden gesteld dat de opleiding 'Engelstalig' is, om vervolgens op basis daarvan alles in te vullen. Er kan blijken dat allerlei onderwijseenheden in het Nederlands prima zijn in te vullen maar dat het niet gebeurt omdat anders de opleiding niet aantrekkelijk is voor bepaalde groepen vanuit het buitenland. Ja, en dan?

Nederlandse 'waar' met een getuigschrift – denk aan internationale diploma's...

Het wordt hier eigenlijk prima verwoord nl. dat een opleiding in Nederland, gegeven op basis van de doelmatigheid in ons land en van de kwaliteit die wordt gekoppeld aan de nationale standaarden (een vertaling van de internationale descriptoren), niet kan worden afgemeten aan de hoeveelheid Engelstalige eenheden. Het overschrijden van een 'grens', zoals je bijvoorbeeld kunt denken aan 50% of meer in het Engels, is voor een Nederlandstalige opleiding niet te verantwoorden. Men haalt een Nederlands getuigschrift en de waarde moet daaraan kunnen worden afgemeten in het buitenland. Er wordt wel gewerkt aan 'internationale diploma's', maar de horizon daarvoor is nog ver weg.

Met **de kwaliteit van het onderwijs** wordt bedoeld: dat specifieke expertise die benodigd is om kwalitatief hoogwaardig onderwijs te verzorgen niet in Nederland beschikbaar is, en daarvoor een docent aangetrokken moet worden, bijvoorbeeld uit het buitenland, die de Nederlandse taal (nog) niet (voldoende) beheerst. Het moet dus aannemelijk zijn dat er geen deskundigen voor handen zijn die op het gewenste niveau van deskundigheid in het Nederlands kunnen doceren.

De minister geeft aan dat het eigenlijk niet voorstelbaar is dat we in ons land niet voldoende goede docenten, professoren, begeleiders, managers, coördinatoren, afstudeerbegeleiders en andere medewerkers zouden kunnen gaan vinden – dan wel kunnenvopleiden.

Buitenlandse mensen inschakelen en Nederlandse collega's 'opleiden'

Het is best voorstelbaar dat er een nieuwe opleiding of een nieuwe afstudeerrichting nodig is, en dat bepaalde kennis die past bij allerlei eenheden in dat stadium alleen maar ergens anders is te vinden. Dan heb je wellicht hiervoor mensen uit het buitenland nodig (als ze hier al zijn, kunnen ze gewoon het Nederlands gebruiken), maar ja, die werken mogelijk ook al bij andere buitenlandse instellingen of organisaties.

Zij kunnen wel worden ingeschakeld, maar in samenhang met de opdracht om een aantal collega's alhier klaar te stomen voor de volgende studie jaren. Of ze komen hier werken en leren onze mooie maar wel lastige taal...

Kwaliteit van 'unieke docenten'

Het gaat hier om de 'kwaliteit'. Die moet door de NVAO worden beoordeeld. Veel universiteiten zeggen dat zo'n organisatie dit niet kan doen, vanwege de unieke kennis en expertise die daarvoor nodig is - en dat er misschien slechts een paar 'peers' zijn in de wereld om dit te kunnen erkennen. Hoe dit aan te pakken, is ook een mooi discussiepunt.

Dat een instelling geen personeel tot haar beschikking heeft dat de Nederlandse taal beheerst kan echter op zichzelf geen argument zijn om een anderstalige opleiding te verzorgen. De hoofdregel dat een opleiding in het Nederlands wordt verzorgd impliceert dat de instelling zich ervoor moet inspannen dat docenten – binnen een redelijke termijn – de taal beheersen waarin het onderwijs moet worden gegeven. Dit is het Nederlands, tenzij andere uitzonderingsgronden van toepassing zijn.

Dit ligt als het ware in het verlengde van hetgeen daarvoor al is gesteld. Als een instelling met een nieuwe opleiding of afstudeerrichting wil starten, moet meteen worden bezien hoe groot in voorkomend geval de afhankelijkheid is van docenten die niet uit Nederland komen dan wel onze taal niet voldoende machtig zijn.

Nieuwe opleiding: aangeven hoe men gedacht heeft over de docenten

Men zal hierover verantwoording dienen af te leggen bij de beoordeling door de NVAO. Er kan ook in het verlengde daarvan worden gemeld om welke redenen bepaalde eenheden (of misschien wel alles...) in een buitenlandse taal moeten worden verzorgd.

Dat de benodigde literatuur of andere bronnen niet in het Nederlands beschikbaar zijn maakt het niet noodzakelijk dat de docenten en studenten met elkaar communiceren in een andere taal dan het Nederlands. Dit volgt althans niet uit de wet.

Ook weer een vorm van een bewijs uit het ongerijmde, om maar zo'n begrip te gebruiken. Zelfs als heel veel materiaal in een buitenlandse taal moet worden gebruikt, maakt dit de opleiding nog niet tot een internationale opleiding. En die dan ook bijvoorbeeld in het Engels dient te worden gegeven. Veel passieve talenkennis is er vaak wel, en met allerlei software is alles op het internet naar het Nederlands om te zetten. Het kan vervolgens best dat men afsprekt dat in het Engels aan de slag wordt gegaan, maar ja, kennelijk mag een student in een Nederlandse opleiding eisen dat er ook in de eigen taal onderwijs wordt gegeven. Moet de instelling dan beide alternatieven aanbieden?

Met **de herkomst van de studenten** wordt bedoeld: dat het nodig is om de opleiding deels of geheel in een andere taal te verzorgen zodat studenten die het Nederlands (nog) niet beheersen in staat worden gesteld om aan de opleiding deel te nemen, of zodat studenten met een verschillende herkomst met elkaar kunnen communiceren ten behoeve van een *international classroom* als onderwijsconcept.

Tegelijkertijd mag de instelling van studenten met een buitenlandse vooropleiding verlangen dat zij de Nederlandse taal voldoende beheersen, hetzij als voorwaarde voor inschrijving, hetzij als voorwaarde voor het examen, indien de opleiding in het Nederlands wordt verzorgd. Dit betekent dat de instelling wel de ruimte heeft om rekening te houden met anderstalige studenten, maar niet verplicht is om anderstalig onderwijs te verzorgen.

Dit is dus als het ware een ontsnappingsclausule, zeker als het gaat om master-opleidingen die een jaar duren, dus 60 studiepunten (credits) omvatten. Er staan hier wat 'onzekere' voorwaarden op een rijtje:

- nog niet beheersen van het Nederlands... om toch te kunnen studeren
- mag verlangen dat ze het Nederlands beheersen alvorens aan de studie te beginnen
- wel ruimte hebben voor het verzorgen van anderstalig onderwijs, zonder verplichting.

Zeker bij masteropleidingen kan op basis hiervan door instellingen worden onderbouwd dat het geen zin heeft om buitenlandse studenten hier naartoe te laten komen en in hun thuisland vooraf het Nederlands zodanig goed te laten beheersen dat ze hier het onderwijs kunnen volgen en ook hun toetsen volledig in het Nederlands kunnen afleggen (schriftelijk en mondeling). Dat is wel een gerechtvaardigde eis als de overheid er meteen de verwachting aan verbindt dat de afgestudeerden hier zullen blijven en een baan zullen gaan vinden.

Deze aanpak is dan vooral bedoeld voor het omgaan met een specifieke groep studenten bijvoorbeeld als we vinden dat ze hier heel hard nodig zijn, om een directe bijdrage aan de economie en de maatschappij te leveren, ook op de langere termijn. Dat lijkt toch wel hier de bedoeling te zijn, om te voorkomen – net als in Denemarken waar die aanpak stevig wordt gehanteerd – dat er mensen worden opgeleid die Nederland als het ware als een 'doorgangs-studie-huis' zien, om allerlei redenen.

Het ligt voor de hand dat de NVAO hierop gaat toezien als er nieuwe opleidingen worden aangevraagd en bestaande opleidingen (en afstudeerrichtingen) worden ge(her)accrediteerd. Er zullen zeker altijd voorwaarden aan de inschrijving moeten zijn verbonden, zeker als bij de onderbouwing van de macrodoelmatigheid wordt aangegeven dat er wordt gemikt op de Nederlandse arbeidsmarkt – en om regio's als het gaat om bepaalde universiteiten en hogescholen. Daarbij is de cruciale vraag: Hoe regelt men dit van tevoren op afstand? Gaat men daarvoor partner-instellingen vragen om de helpende hand te bieden? Kan dat als men hier een masteropleiding gaat doen op basis van een bacheloropleiding van zo'n instelling? Vragen genoeg, en dus zal de NVAO wel met een format komen.

Online bezig zijn

Een interessant onderwerp hierbij zal ook het gebruik van online-onderwijs zijn, waarbij – zoals eerder gemeld – de software al zodanig ver is ontwikkeld dat er simultaan kan worden vertaald van het Nederlands naar het Engels, en omgekeerd. Teksten kunnen ter plekke zo ongeveer worden 'bedacht' en het toetsen op afstand wordt als zodanig een gigantische uitdaging. Dus, moet elke student ook fysiek hier in ons land aanwezig zijn?

De gerichtheid van opleidingen specifiek en uitsluitend op anderstalige studenten is daarom geen gegeven, maar een keuze van de instelling die om verantwoording vraagt. De directe en te verwachten consequentie daarvan is immers dat moet worden afgeweken van de hoofdregel dat de opleiding in het Nederlands wordt verzorgd. De wet schrijft niet voor op grond van welke criteria een instelling anderstalige studenten mag werven. In elk geval moet de keuze om anderstalige studenten te werven verenigbaar zijn met de wettelijke taken en maatschappelijke opdrachten die de instelling heeft te vervullen.

Een soort dreigende samenvatting van dit onderdeel van de brief. De instelling dient de overheid en dus de CDHO en de NVAO er nadrukkelijk van te overtuigen dat de opleiding nodig is, deels of misschien wel geheel in een buitenlandse taal moet worden verzorgd en derhalve gericht is op mensen uit het buitenland die hier willen gaan studeren, wonen en werken.

De uitdaging zit 'm ook in het beoordelen van argumenten die samenhangen met de 'maatschappelijke opdrachten en taken'. Instellingen in de buurt van Vlaanderen en Duitsland nemen daar nu al veel voorschotten op, via allerlei media, door te stellen dat hun opdracht niet ophoudt bij de grens. Er vindt aan beide kanten ervan van alles plaats, met bedrijvigheid binnen economische netwerken en via activiteiten die in een grensoverschrijdende context pas goed tot hun recht kunnen komen.

3. Noodzaak en gedragscode

De wetgever heeft de hiervoor genoemde begrippen globaal geformuleerd en laat daarmee de nodige ruimte voor uitwerking en interpretatie. De wet spreekt daarbij wel duidelijk van noodzaak:

dit impliceert dat er zwaarwegende redenen moeten zijn om voor een andere taal dan het Nederlands te kiezen. Dat anderstalig onderwijs bijvoorbeeld een meerwaarde heeft voor de studenten of past bij het imago van de instelling lijkt gelet op dit criterium onvoldoende.

De noodzaak is dus aan de instelling om deze aan te tonen. Maar met hetgeen nu allemaal op papier wordt gezet, lijken er meer wettelijke en formele piketpalen te komen, met verkleining van de grijze gebieden. Het is dus niet meer: Er staat niet dat het niet mag... maar dat het duidelijk is dat de wetgever iets heeft bedoeld, ook nog wel wat breed te interpreteren, en dat de instelling niet meer kan terugvallen op het feit dat een regeling nooit en te nimmer volledig is en alles afdekt.

Interessant in dit kader dat al een voorschot wordt genomen op de argumenten 'meerwaarde' en 'imago'. Meerwaarde kan in een aantal beperkte zaken zitten, niet noodzakelijkerwijs in de gehele opleiding, maar ook door te kijken naar de 'minderwaarde' voor het vormgeven van het onderwijs. Het imago wordt hier als het ware 'afgeserveerd', omdat er voldoende aspecten zijn waarop een instelling wordt beoordeeld als het gaat om de status. We zijn benieuwd hoe de instellingen dit allemaal wil gaan pareren en dus tackelen.

Het is aan het instellingsbestuur om de uitzonderingsgronden uit te werken in een eigen gedragscode. De gedragscode moet in elk geval beschrijven welke uitgangspunten of principes de instelling hanteert bij het (gedeeltelijk of geheel) verzorgen van anderstalig onderwijs. Deze moeten wel passen bij de uitzonderingen die in deze duiding genoemd zijn onder (c). De gedragscode moet een aangrijpingspunt voor de overheid bieden om na te gaan hoe instellingen gebruik maken van de ruimte voor uitwerking en interpretatie, en of zij zich aan de wet houden.

Gedragscodes, een code rond het gedrag dus, over hoe met die uitzondering (want dat is het nu keihard) om te gaan, intern en gelet op de externe voorwaarden en omstandigheden. Het is een kwestie van de zaken onder c. daarin mee te nemen en de positionering helder over het voetlicht te tillen. Bij wie? De NVAO, de Inspectie, de CDHO en dus bij de overheid. Maar laten we dan ook maar aannemen dat de medezeggenschaporganen die een instelling op alle niveaus kent, hieraan hebben meegewerkt.

Format gedragscode

Zou het handig zijn als de UNL en de VH met een soort format komen, om vervolgens alles periodiek met elkaar te gaan afstemmen? Het lijkt niet handig om in elkaars vijvers te gaan vissen, met sterk afwijkende argumenten voor dezelfde (soort) opleidingen te komen en alle benodigde contacten aan de eigen touwtjes te laten hangen.

Nuffic

Overigens missen we het Nuffic, als een organisatie die mede op verzoek van de overheid betrokken is bij allerlei vormen van internationalisering. Is daar een reden voor? We hebben ook nog het NCP van het NLQF, deelnemer aan internationale ontwikkelingen, maar die organisatie ligt wel wat minder voor de hand.

4. Uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands bevorderen

De instellingen voor hoger onderwijs moeten de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands bij hun studenten bevorderen. De wetgever heeft dit aangemerkt als een opdracht aan de instelling om zich hiervoor in te spannen en niet als een resultaatverplichting. Het betreft een algemene doelstelling die volgens de wet alleen ten aanzien van de Nederlandstalige studenten geldt.

Dit valt eigenlijk onder de descriptoren die voor het hoger onderwijs gelden. Je kunt wel allerlei kennis en andere competenties verwerven maar communicatie met 'anderen' is dan behoorlijk essentieel. Voor elke opleiding is dat vast te stellen, een soort maatwerk. Maar ja, wat zijn in formele zin dan 'Nederlandstalige' studenten? Er staat niet dat ze Nederlander moeten zijn... Kennelijk is het zo dat daarmee degenen worden bedoeld die het Nederlands als moedertaal hebben dan wel worden geacht het Nederlands voldoende te beheersen om aan de studie te beginnen. Dat kunnen ook buitenlandse studenten zijn die het Nederlands zodanig kunnen gebruiken dat ze zonder meer aan een opleiding die in het Nederlands wordt verzorgd, kunnen beginnen.

Door een opleiding in het Nederlands te verzorgen geeft de instelling in elk geval en aantoonbaar uitvoering aan deze opdracht. Welk niveau een student moet hebben behaald met betrekking tot

de uitdrukkingsvaardigheid is niet bij wet vastgelegd. De instelling moet dit zelf vastleggen in de beoogde eindkwalificaties van de opleiding. De Taalunie heeft op verzoek van de minister van OCW een referentiekader ontwikkeld voor het hoger onderwijs. Dit kader beschrijft welke taalcompetenties aandacht behoeven en wat instellingen kunnen doen om studenten ermee te helpen.

Juist ja. De opleiding moet in principe in het Nederlands worden gegeven en zo kan voor elk leerjaar en fase van de opleiding worden aangegeven wat de inhoud en het niveau van het Nederlands moet zijn – zoals hier gemeld. Het referentiekader van de Taalunie is daarbij een handig hulpmiddel. Nog anders, het zal zo zijn dat de overheid en de onderliggende organisaties eigenlijk graag willen zien in de stukken en de gedragscodes hoe daarmee wordt omgesprongen. Het verzoek van de minister is een opdracht geworden voor de instellingen.

Het gegeven dat de opleiding (voor het grootste deel) in het Nederlands wordt verzorgd, is dus al een setting die als voldoende wordt gezien. Er kunnen best eenheden zijn die aanvullend erop zijn, maar ook dan is het vanwege de voorbereiding op de arbeidsmarkt.

Een goede uitdrukkingsvaardigheid is geen bijvangst, maar een essentieel onderdeel van elke opleiding in het hoger onderwijs. Uitdrukkingsvaardigheid is dan ook vastgelegd in het Nederlands Kwalificatieraamwerk en de Dublin-descriptoren. Bij de beoordeling van de opleidingskwaliteit ten behoeve van accreditatie gelden deze kaders als referentie. Dit betekent dat het beoogde niveau van uitdrukkingsvaardigheid, en wat de opleiding hiervoor aanbiedt in het curriculum, onderwerp kan zijn van de kwaliteitsbeoordeling.

Mooie samenvatting van wat er wordt verlangd.

Als een opleiding niet in het Nederlands wordt verzorgd moet de instelling op een andere manier haar opdracht vervullen. Ze moet dan de Nederlandstalige studenten (kosteloos) ondersteuning en begeleiding bieden waarmee de student de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands op peil kan houden en verbeteren.

Te denken valt aan Nederlandstalige schrijf- of presentatiecursussen, taaltoetsen, individuele begeleiding en de toegang tot voorzieningen van talentcentra.

Er staat hier dat er wel iets moet worden gedaan als de opleiding niet in het Nederlands wordt aangeboden. Dat lijkt ons ook te gelden voor specifieke afstudeerrichtingen – en als dat relevant is tevens voor de varianten (voltijd, deeltijd en duaal). Maar het kan best zo zijn dat juist de meest essentiële onderwijseenheden alleen in het Engels worden verzorgd en ook dan moet er iets extra's gebeuren.

Maar wat hier staat betekent in de praktijk toch wel wat. Nederlands sprekende studenten moeten zonder kosten extra ondersteuning krijgen om te voldoen aan de eisen die aan het hoger onderwijsopleiding worden gesteld bij het beheersen van het Nederlands aan het eind van de rit.

Het betreft overigens de 'uitdrukkingsvaardigheid' in het Nederlands. We vonden dit op internet: *Als je de competentie: Uitdrukkingsvaardigheid bezit, ben je goed in het communiceren met anderen. Zo kun je jouw mening, ideeën en informatie duidelijk overbrengen naar anderen, zowel mondeling als schriftelijk. In het dagelijkse leven is deze competentie belangrijk om te hebben.*

Daarbij gaat het om mondelinge maar ook schriftelijke vaardigheden. Gezien alle berichten in de afgelopen jaren op dit punt, lijkt hier wel een uitdaging te liggen voor de instellingen. Het is dus goed om te gaan bezien hoe ze daarmee gaan omspringen (los van het feit dat een Nederlandse instelling ook nooit en te nimmer goed inzicht kan krijgen in de beheersing van de uitdrukkingsvaardigheid in het Engels... zonder daarvoor veel native speakers in dienst te hebben genomen...).

Hoe zit het dan met de andere studenten die vanuit het buitenland komen (of hier al wonen maar geen Nederlands spreken)? Die moeten dus toch ook iets met de Nederlandse taal doen? Dat zullen andere activiteiten zijn, dat is logisch, meer gericht op de combinatie van een groei in taalvaardigheid waarbij Engels en Nederlands in een mix worden ingezet.

Uit de inspanningsverplichting voor instellingen volgt niet dat Nederlandstalige studenten verplicht zijn hiervan gebruik te maken. De wet schrijft ten aanzien van uitdrukkingsvaardigheid niets voor ten aanzien van anderstalige studenten.

Dus geen verplichting, tenzij de eisen zijn gekoppeld aan het opleidingsprofiel en de beroepen die daaraan zijn te koppelen. Maar ja, dan zitten die activiteiten al in het reguliere programma. Dat geldt ook voor het Nederlands en het Engels, en eventueel andere talen.

Toch lijkt het ons verstandig over dit aspect van de plannen nog een keer met aanvullende teksten te komen, om te voorkomen dat er allerlei misverstanden gaan ontstaan – of omtrekkende bewegingen zichtbaar worden (of juist niet).

5 NVAO en haar inbreng

De minister had de NVAO gevraagd om het accreditatiekader en de standaarden nog eens goed onder de loep te nemen, en waar nodig met wat aanvullende gedachten te komen. Het kan dan ook zijn dat er in de komende wetgeving aanscherpingen zullen worden opgenomen. We lopen de tekst van de NVAO na, met wat aanvullende gedachten.

In uw brief aan de Tweede Kamer over de beheersing van de internationale studentenstromen in het hoger onderwijs van 21 april 2023 geeft u aan dat u aanscherping van het accreditatiekader nodig acht met betrekking de keuze voor anderstalig onderwijs. De NVAO is voornemens u binnenkort een aanpassing van het accreditatiekader ter goedkeuring aan te bieden. In deze aanpassing zijn we zo dicht mogelijk gebleven bij de teksten in de genoemde brief.

Er komt dus een voorstel als het gaat om die aanpassingen. In deze brief houdt men zich aan hetgeen de minister als opdracht had meegegeven.

De NVAO heeft in de voorgenomen aanpassing en haar uitvoeringsbeleid geen nieuwe regels opgenomen voor de beoordeling van taalbeleid, maar wel de 'spelregels' verduidelijkt. Dit biedt instellingen duidelijke aangrijpingspunten om hun keuze goed te motiveren. Beoordelaars krijgen hiermee een helder kader om met de opleidingen kritisch te reflecteren over de keuze die deze hebben gemaakt. Op grond hiervan wegen de panels het taalbeleid mee in hun oordeel over de kwaliteit van het onderwijs. De NVAO zal in de behandeling van accreditatieaanvragen nagaan of alle betrokken zich aan deze uitgangspunten hebben gehouden en het oordeel over het taalbeleid voldoende onderbouwd en navolgbaar is.

Helder. Het taalbeleid is dus een stevig aandachtspunt vanaf nu.

Hieronder zet de NVAO uiteen op welke manier de beoordeling van het taalbeleid in het kader, de beschrijvingen van aanvraagprocedures en het uitvoeringsbeleid van de NVAO zal zijn opgenomen als het aangepaste kader van kracht zal zijn.

De voornemens dus. Kennelijk is er geen extra standaard nodig, al weet je het straks maar nooit.

Standaarden

In het accreditatiestelsel worden opleidingen beoordeeld door onafhankelijke deskundigen. Het accreditatiekader bevat de standaarden en beslisregels voor de beoordelingen. De NVAO verleent accreditatie als zij het oordeel van de deskundigen overtuigend en navolgbaar acht, maar treedt niet zelf als beoordelaar op.

Helder. De NVAO is de opdrachtgever als het gaat om het panel van deskundigen. We nemen ook hierbij aan dat men eerst goed kijkt naar wat de opleiding inhoudt en hoe deze wordt ingevuld, om vervolgens de geschikte deskundigen erbij te zoeken.

De NVAO is derhalve geen beoordelaar an sich... maar er moet wel binnen de NVAO een besluit worden genomen over het 'overtuigend en navolgbaar' zijn van het rapport en het daaraan gekoppelde oordeel. Dat vergt ook een soort meta-deskundigheid, nemen we aan. Er kunnen deskundigen zijn gevraagd, maar de aangeleverde informatie en gegevens moeten ook voldoende en kloppend zijn. We nemen aan dat de NVAO ook zelf best wat databases kan en mag raadplegen, om een soort check uit te voeren, samen met de voorzitter en vooral de secretaris van het panel.

In het aangepaste accreditatiekader is onder standaard 2 (Leeromgeving) over anderstalig onderwijs het volgende opgenomen.

"Indien het onderwijs in een andere taal dan het Nederlands wordt verzorgd, motiveert de opleiding deze keuze. Dit geldt ook indien de opleiding een anderstalige opleidingsnaam hanteert. Docenten beschikken over voldoende beheersing van de taal waarin zij doceren."

Dat lijkt op zich prima in orde. Maar hier en daar toch wat te vaag. Als de opleiding in een andere taal wordt aangeboden en verzorgd, kijkt men wel naar de docenten maar het gaat om alle andere betrokkenen binnen het programma. Ook is het interessant om te bezien wat de afkomst van een medewerker is, de status en andere zaken. Want ja, die persoon kan na een paar maanden wel zijn verdwenen en dan is het nog maar de vraag hoe men dan de vacature invult.

Ook is handig om te kijken naar het verschil tussen docenten en degenen die een toets mogen afnemen. Doet men dit allemaal structureel en liggen er goede afspraken aan ten grondslag? We denken dat dit nog wel kan worden aangescherpt.

Overigens heeft men in Denemarken de truc uitgehaald om een opleiding in het Engels een echt Deense naam te geven – dus dat de Engelse naam niet kan worden gebruikt als lokkertje.

Dit geldt voor alle (nieuwe en bestaande) opleidingen in het bekostigd en niet-bekostigd hoger onderwijs. Voor instellingen die ervoor gekozen hebben geen instellingstoets aan te vragen, wordt in de beoordeling van anderstalige opleidingen gekeken of het personeelsbeleid van de instelling ertoe bijdraagt dat docenten in staat zijn in die taal te doceren.

Een aanvulling op de vorige opmerking: Er moet dus sprake zijn van een duidelijk personeelsbeleid – en dan, nemen we aan, in een gedragscode vastgelegd. En dat dit ook geldt bij een instelling die een instellingaccreditatie heeft, met duidelijkheid over de inzet per opleiding.

Deze teksten komen overeen met hetgeen het huidige accreditiekader (2018) op dit punt vermeldt.

Prima, maar zoals gezegd, een aantal aanscherpingen is nodig. Niet dat meteen alles op de kop moet, maar een aanvullend inhoudelijk stuk is al handig met een aantal details – naast wat men beoogt met een aanscherping van de aanvraagprocedure voor nieuwe opleidingen. Bovendien kan het geen kwaad nog eens met een aantal experts diverse rapporten uit de afgelopen jaren onder de loep te gaan nemen, dus waar een panel tegenaan is gelopen en wat goede voorbeelden zijn.

Aanvraagprocedure

Het kader bevat naast de standaarden en beslisregels een beschrijving van de aanvraagprocedures. In het aangepaste kader zal de NVAO als volgt aangeven wat zij van instellingen verwacht bij de beoordeling van anderstalig onderwijs in bestaande opleidingen.

“In de zelfevaluatie voor de visitatie verantwoordt de instelling de keuze voor de opleidingstaal en besteedt daarbij aandacht aan de eisen die vanuit het regionale, het nationale en het internationale perspectief door het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding. Bij opleidingen die volledig in een andere taal dan het Nederlands worden aangeboden, gaat de instelling in op de noodzaak van de keuze voor anderstalig onderwijs voor het realiseren van de beoogde leerresultaten van de opleiding. Het panel geeft in het visitatierapport aan of het deze verantwoording navolgbaar acht.”

Prima zoals het hier wordt verwoord en uitgelegd. Een paar kanttekeningen zijn toch wel nodig.

- Er wordt gesproken over het ‘beroepenveld’. Regionaal, landelijke en internationaal, en dat betekent dat er toch wel andere vormen van onderbouwing nodig zijn. Regionaal kan in de grensstreek zijn, maar ja, wie laat men dan aan het woord? Internationaal is nog veel lastiger, om de relevantie te kunnen beoordelen.
- Als een opleiding alleen maar in het Engels wordt aangeboden, is de vraag of er ook niet een Nederlandse variant nodig is of dat kan worden volstaan met minoren, afstudeerrichtingen of andere eenheden.
- We nemen aan dat in het panel een expert zit die dit meer in detail kan beoordelen.
- Ook kan het handig zijn om te kijken naar de aanpak bij opleidingen met dezelfde naam, bij andere instellingen (dus misschien samen beoordelen, deels).
- Er wordt gesteld dat er wordt gekeken naar de relatie tussen de taal die wordt gebruikt en de beoogde leerresultaten. Daar kan een duidelijke dynamiek worden aangetroffen, als een opleiding meebeweegt met de bewegingen in het werkveld. Laat men dan ook met het oog daarop kijken naar wat er eerder aan leerresultaten is gebruikt, in de loop der tijd.
- We denken dat het verstandig is om een format te hebben voor het kunnen vaststellen of de verantwoording ‘navolgbaar’ wordt geacht te zijn.

Dit is in vergelijkbare bewoordingen voor de Toets nieuwe opleiding aangegeven. Deze tekst sluit nauw aan bij de criteria die de minister heeft vermeld in de genoemde brief aan de Tweede Kamer.

Prima op zich. We wachten dus het verdere wetsvoorstel af.

Uitvoeringsbeleid

De NVAO zal, met de invoering van het aangepaste kader, het uitvoeringsbeleid inzake de beoordelingen in een apart document beschrijven. Ten aanzien van taalbeleid verwijst het uitvoeringsbeleid naar de hierboven genoemde tekst in de procedurebeschrijving, met de volgende toevoeging:

“De NVAO toetst dit aspect op hoofdlijnen: de opleiding geeft aan waarom zij voor anderstalig onderwijs en/of een anderstalige naam heeft gekozen, met inbegrip van de aspecten die hierboven genoemd zijn. Het panel beoordeelt of deze motivering er is en of de gevolgde redenering navolgbaar is. Het is aan de opleiding om hiervoor zelf de argumenten en onderbouwing te kiezen.

Goed dat zo'n apart document er komt. Het is prima dat er standaarden zijn, maar op basis van alle opgedane ervaringen kunnen er best aanvullende stukken komen waarin wordt ingegaan op de wijze van onderbouwing en andere zaken die handig zijn om mee te nemen. Er zijn meer accreditatie-organisaties in de wereld die ook een dergelijke consultancy-rol op zich kunnen invullen, zonder dat instellingen daaraan allerlei formele voordelen kunnen ontleen.

Er staat dat men op hoofdlijnen toetst maar laat men nu meteen voorkomen dat instellingen hierbij denken dan het panel er globaal met de kam doorheen gaat. Men toetst gewoon, punt uit, als panel en als NVAO (met een interne check). Natuurlijk kan men voor elke opleiding zelf gaan zoeken naar een 'volgbare' motivering, op basis van de eigenheid ervan. Maar een aantal vaste ankerpunten moeten er wel zijn, om niet te verzanden in allerlei welles-nietes-spelletjes en het commentaar dat men als instelling alleen maar zelf kan bepalen wat van belang is. Het gaat dus – naast wat verderop staat – om:

- Motivering: wat is de reden, waarom zo te handelen en wat drijft de instelling en door wie...
- Redenering: opbouw van het verhaal, de logica die er moet zijn en het gebruik van allerlei geschikte aspecten...
- Argumenten: zaken die objectief na te gaan zijn, beweringen die controleerbaar zijn en andere meningen die ook op termijn geldig zijn...
- Onderbouwing: een raamwerk met bovenstaande zaken die op een consistente wijze in elkaar is gestoken, waarbij allerlei zaken in een logische aanpak met elkaar in verband worden gebracht, zonder emotie en andere beweringen die inspelen op een 'noodzaak' die in een breder verband geen standhouden.

Dit houdt in dat de NVAO bij de beoordeling van accreditatieaanvragen nagaat of de rapporten van de deskundigen op het punt van taalbeleid volledig zijn en of het oordeel van de deskundigen voldoende onderbouwd is:

- Heeft er een inhoudelijke dialoog plaatsgevonden tussen het panel en de opleiding over de motivering van de keuze voor anderstalig onderwijs?
- Reageert het panel op de door de instelling naar voren gebrachte argumenten?
- Is het oordeel van het panel navolgbaar in het licht van deze dialoog?

Dit is dus het meta-gebeuren, het bij de NVAO intern gaan bezien of het panel het werk juist heeft gedaan (toch een soort controle) – en daarbij als verantwoordelijke organisatie van mening is dat alles op tafel is gekomen, zoals hierboven door ons in z'n algemeenheid is geschetst.

We nemen aan dat in het visitatierapport voor dit soort gevallen niet alleen naar het taalbeleid (iets wat algemeen moet worden vastgesteld) wordt gekeken, maar veel meer in detail naar het geheel. Dat zou dus inhouden dat er drie hoofdzaken zijn over deze genoemde acties van het panel:

- Is nadrukkelijk doorgevraagd als het gaat om de motivering (en die andere zaken, zoals eerder genoemd) en zijn daarbij de juiste personen aan de tand gevoeld, met een aanwijsbare verantwoordelijkheid hiervoor? Er kan daarbij tevens naar bronnen worden gevraagd, gebruikt voor het aanvoeren van redenen.
- Heeft men als panel alle argumenten doorgenomen en daarop feedback gegeven? Dat kan betekenen dat men allerlei zaken 'ook van de andere kant' op tafel kan leggen, om te bezien

hoe de gesprekspartners hierop reageren. Het is net als bij een toets een kwestie van nagaan of er geen sprake is van een ingestudeerd verhaal, maar dat de mensen ook echt weten waarover ze het hebben.

- Is dat allemaal zodanig opgeschreven dat de NVAO ook helder krijgt dat het panel alles goed heeft begrepen en zich niet heeft laten verleiden tot een standpunt dat lijkt op 'het ziet er goed uit en het zal wel kloppen'? We kunnen ons voorstellen dat op basis van een analyse van de aangeleverde stukken en een eerste gesprek, het panel kan besluiten tot het aanvragen van een 'second opinion', voor alle zekerheid.

Ook hierbij past best een soort beoordelingsmatrix.

Indien dit het geval is, acht de NVAO het oordeel afdoende onderbouwd. Indien het rapport op dit punt niet duidelijk is, zal de NVAO het panel om nadere uitleg vragen en deze meenemen in haar overweging.

Prima, om op basis van twijfel, onduidelijkheden en onvolledigheid het panel te vragen om nog eens in de stukken te duiken of met aanvullende teksten te komen. Maar er kan natuurlijk een vervolgesprek worden gehouden, daarbij er maar niet vanuit gaande dat alles moet worden overgedaan – voor deze standaard.

Het taalbeleid is een onderdeel van de standaard 2 (Leeromgeving). Een tekortkoming op een enkel aspect van deze standaard leidt in principe niet tot verlies of weigering van een accreditatie. In lijn met het principe van vertrouwen in de kwaliteit van het hoger onderwijs dat in de Wet accreditatie op maat is vastgelegd, is het een aanleiding tot een gerichte verbetering. Hiervoor krijgt de opleiding maximaal twee jaar de tijd, waarna opnieuw wordt beoordeeld of de opleiding aan de eisen van het kader voldoet.

Mooi dat er sprake van vertrouwen is. Er kan dus een (gedeeltelijk) aanvullend beoordelingstraject plaatsvinden. Het lijkt voor de hand te liggen om daarvoor een ander panel te nemen, voor een soort 'second opinion' na enige tijd – als de opleiding zegt er klaar voor te zijn (lijkt ons toch wel minimaal een half jaar te kosten...).

De oorspronkelijke beoordeling zal wel het uitgangspunt zijn voor de verbetering, aanvulling en verfijning. Nieuwe argumenten en extra bronnen zullen wel moeten worden aangevoerd. Wellicht kan er worden gekeken naar wat bij de beoordeling van vergelijkbare opleidingen (misschien wel dezelfde) van andere instellingen naar boven is gekomen. Een soort benchmark is ook nooit weg, denken we.

Ondertussen blijft de NVAO met uw ministerie, de Inspectie van het Onderwijs en de CDHO in gesprek over zo helder mogelijke beleids- en uitvoeringsregels die aangrijpingspunten voor toezicht en accreditatie opleveren. Alle wijzingen die uit dat gesprek volgen, zal de NVAO in het uitvoeringsbeleid verwerken.

Dat is geheel conform de positie van de NVAO. We wachten ook die verwerking af.

Deel 2 – Debat in de TK – commissie onderwijs

6 Debat over taalgebruik in het hoger onderwijs – uitkomsten bekeken...

Op 15 juni mocht minister Dijkgraaf aantreden bij de Vaste Kamercommissie voor onderwijs, om in debat te gaan over het gebruik van anderstalige opleidingen en wat daar allemaal mee samenhangt. We geven hier de belangrijkste uitkomsten ervan, met het dankbaar gebruikmaken van het artikel hierover op Scienceguide. Echter, we vlechten er onze eigen aanvullingen tussendoor, mogelijk ter verduidelijking. Tevens nemen we mee wat in deel 1 van dit LeiDocument al aan de orde is gesteld – en toch behoorlijk in lijn is met wat de minister had te vertellen. Het zit 'm ook vaak in de verborgen details, is onze ervaring.

6.1 Artikel en onze observaties

De tekst van het artikel staat in de kaders, met daar tussenin wat we denken dat interessant genoeg is, met kopjes.

Wervingsstop voor internationale studenten blijft voorlopig van kracht

Nieuws | de redactie

16 juni 2023 |

Geen nieuwe bestuurlijke afspraken? Dan ook geen internationale studenten werven, zegt minister Dijkgraaf. In een Kamerdebat beloofde hij deze zomer met een nieuw wetsvoorstel te komen waarin wordt geregeld dat nog maar een derde van de bachelorvakken Engelstalig mag zijn.

De minister gaat mee in de kritiek van de Kamerleden

We hebben ook ervaren dat de minister een heel eind wil meegaan in de kritiek van de Kamerleden op het handelen van de instellingen en daarom een flink aantal eisen wil gaan inwilligen. Dat betekent dat hij de hogescholen en vooral de universiteiten laat weten dat ze gewoon pas op de plaats moeten maken – ook als blijkt dat het merendeel van de aanvragen voor nieuwe opleidingen gewoon in het Engels zouden moeten worden gegeven. We nemen aan dat de CDHO en NVAO nu ook even in de ruststand gaan staan, tenzij dat formeel niet mogelijk is vanwege de huidige kaders.

Maximaal een derde in het Engels

In de verslagen wordt vooral ingegaan op de toezegging van de minister aan de Kamerleden om het gebruik van een andere taal dan het Nederlands stevig in te gaan perken. Het gaat om 'een derde' van de opleiding. Om dit nader te bezien, hier deze toezegging uit het (ongecorrigeerde) verslag van de bijeenkomst:

Voorzitter. Dan kom ik bij het grootste blokje. Dat is het blokje over taal. Daar is veel over te zeggen. Ik denk dat we allemaal het belang van Nederlands als academische taal onderschrijven; ik onderschrijf dat helemaal. Dat doen we om meerdere redenen.

Allereerst gaat het merendeel van onze afgestudeerden in Nederland werken. Die dienen op allerlei plekken het Nederlands goed te beheersen. Ik vind het ook heel belangrijk in het kader van toegankelijkheid. Sommigen van u hebben er ook op gewezen dat als het merendeel van onze opleidingen in het Engels zou zijn, er toch hele groepen in de samenleving zijn waarvoor dat echt een extra barrière is.

Ik vind het ook belangrijk dat er tegelijkertijd ruimte kan zijn voor een andere taal.

Mijn vertrekpunt is: de opleidingstaal is Nederlands.

Binnen het curriculum mag er ruimte zijn voor een andere taal.

Mijn voorstel zou zijn: niet meer dan een derde.

Dat betekent dat de opleiding grotendeels in het Nederlands is, maar als je een paar specialistische vakken in het Engels wil geven, dan mag dat.

Ik denk eerlijk gezegd dat dat ook geen groot probleem is voor de meeste studies. Dan kunnen de internationale docenten, die je waarschijnlijk juist hebt geworven op hun specialisme, daar hun colleges geven. Dat moet ons vertrekpunt zijn.

Uitzondering? Toestemming!

Vervolgens ging hij in op uitzonderingen hierop, maar daarbij komt dan wel de toestemming in beeld:

Maar uitzonderingen zijn mogelijk. Daar is dan wel toestemming voor vereist. Ik wil een toets anderstalig onderwijs introduceren. Ik heb al gezegd dat ik wil toetsen op doelmatigheid in brede

zin. Dat kan bijvoorbeeld de arbeidsmarkt of de aard van de opleiding zijn. Sommigen noemden geloof ik ook dat als je de beste violisten van de hele wereld wil aantrekken, het dan misschien helpt om zo'n opleiding in het Engels te doen. Er zijn een aantal doelen die je kan formuleren, maar er moet wel een toets voor zijn. Dat is een.

Velen hebben het al gezegd: de wet van nu zegt eigenlijk "Nederlands, tenzij". Er is een enorm groot gat in het net geknipt waar iedereen doorheen zwemt. We moeten de uitzonderingen preciezer gaan formuleren. Dan lijkt het eigenlijk alsof je meer uitzonderingen toestaat, maar volgens mij is het precies het omgekeerde: **je moet ze scherper formuleren. Er zitten wel mazen in de wet, maar die zijn klein en die zijn goed en helder gedefinieerd.**

Dat gaat nog heel spannend worden als de criteria voor de uitzonderingen op de regel moeten worden vastgesteld. Dan moet er een (bestaande?) club zijn die de beoordeling gaat doen, zodat de minister op basis daarvan toestemming kan verlenen – misschien wel onder bepaalde voorwaarden. Dat de messen alreeds worden geslepen, is duidelijk, met in de bijlagen recente voorbeelden.

Het debat in de Kamer werd door hoger-onderwijsinstellingen met veel belangstelling maar ook met enige zorg gevolgd. Er was de vrees dat de Kamer met allerlei maatregelen zou komen die het internationaliseringsbeleid van universiteiten en hogescholen ingrijpend zouden veranderen. Hoewel het niet zo erg werd als gevreesd, wil de Kamer wel dat de minister meer regie neemt, met name op het gebied van het taalbeleid.

De minister benadrukte op zijn beurt dat instellingen zelf ook verantwoordelijkheid moeten nemen en afspraken moeten maken om de instroom te verminderen. Zolang die afspraken er niet zijn, mogen instellingen geen buitenlandse studenten werven op internationale beurzen.

Hier was de minister dus heel erg duidelijk. Hij wil de controle ook gaan aanscherpen, om te voorkomen dat instellingen via een u-bocht-constructie blijven werven (want wat te doen als private organisaties en bureaus het blijven doen... zonder formele betrokkenheid bij hogescholen dan wel universiteiten?). Die studenten mogen gewoon komen, als ze zelf het initiatief nemen.

Rem en stop

Uit het verslag: *Er lopen twee trajecten. Een daarvan is het wettelijke traject. Dat heeft zijn tijd nodig. Tegelijkertijd zijn we bezig met de bestuurlijke afspraken over de dingen die we onmiddellijk kunnen regelen. Zoals ik u heb gemeld, blijft de wervingsstop staan tot we uiteindelijk afspraken hebben gemaakt. Ik hoop dat er in die bestuurlijke afspraken en met die welwillende houding van de instellingen, waarmee ze ook richting mij zeggen dat ze een aantal dingen echt wel zelf kunnen regelen, snel maatregelen genomen kunnen worden. Die dingen wil ik wel graag nu direct zien. Maar ik heb dus wel goede hoop dat we al snel maatregelen kunnen gaan nemen. De gesprekken met de koepels bieden die hoop ook echt. Ten aanzien van de werving — die vormt natuurlijk ook een element — heeft u mij eigenlijk opgeroepen om krachtig op de rem te trappen. Die rem staat er voorlopig even op tot we uiteindelijk tot andere afspraken zijn gekomen.*

We moeten de strijd aan met China

Hatte van der Woude van de VVD was verheugd dat de minister eindelijk werkt aan een wetsvoorstel dat numeri fixi voor Engelstalige opleidingsvarianten mogelijk maakt. De VVD wil dat er tevens afspraken voor gerichte internationalisering worden gemaakt. Zo moet Nederland de technologische strijd met landen zoals China kunnen aangaan. In die strijd om talent mag van de VVD wat soepeler worden omgegaan met taaleisen.

Jeanet van der Laan van D66 was de meest uitgesproken voorstander van verdergaande internationalisering. Ze wil absoluut niet dat het Nederlands verplicht wordt gesteld in het curriculum en maakte zich zorgen over generieke maatregelen die sommige partijen voorstellen. Volgens Van der Laan is internationalisering van het hoger onderwijs goed voor de Nederlandse schatkist.

Het laat zien hoe men vanuit verschillende hoeken toch een bepaalde nuancering nastreeft. Opmerkelijk is wel dat de UNL gewoon achteraf toegeeft dat zij allerlei standpunten terugvindt in dit soort kanttekeningen van politieke partijen. Lobby is gewoon toegestaan.

Werken in de GGZ desnoods in gebroken Nederlands

Die uitspraak bracht Kamerlid Pieter Omtzigt ertoe te vragen waarom Duitse psychologiestudenten, die na afstuderen massaal terugkeren naar hun thuisland, dan zo goed zijn voor de Nederlandse

schatkist. Dat bleek een lastige vraag te zijn. Van der Laan pleitte er wel voor de 'stayrate' van deze psychologiestudenten te verhogen, zodat zij in de Nederlandse geestelijke gezondheidszorg kunnen werken. Dat ze waarschijnlijk niet vloeiend Nederlands zullen spreken, zag Van der Laan niet als probleem.

Omtzigt maakte zich ook zorgen over de aantrekkingskracht van het nieuwe studiefinancierings-systeem, waarbij buitenlandse studenten al recht hebben op een basisbeurs als ze een aantal uren per maand werken. Hierdoor wordt Nederland nog aantrekkelijker voor buitenlandse studenten, zo vreest hij.

Hieruit blijkt nadrukkelijk de invloed van Pieter Omtzigt. Hij wist nadrukkelijk een aantal keren te 'scoren'.

Bestuurders met een gebrekkige moraal

Zoals verwacht richtte PVV'er Harm Beertema zijn pijlen vooral op hoger-onderwijsbestuurders die de huidige taalwetgeving negeren. "Voor ons is er geen sprake van een gebrekkige wet, maar van bestuurders met een gebrekkige moraal", maakt hij duidelijk. "Hoe bekwaam de juristen van de wetgever ook zijn, wetgevers kunnen hier nooit tegenop. Ze zullen altijd mazen in de wet vinden om hun eigen gang te kunnen gaan. Mensen die dit bewust hebben veroorzaakt, moet je niet met goede bedoelingen benaderen. Je moet ze op zo'n manier terechtwijzen dat ze het nooit meer doen. Met financiële sancties."

Ook helder, gelet op de zaken die door de heer Beertema al jaren naar voren wordt gebracht. Het vertrouwen in de bestuurder is ver weg.

De minister gaf in zijn betoog aan dat er half juli een wetsvoorstel in internetconsultatie gaat. Als alles volgens plan verloopt, kan de nieuwe wet ingaan in het studiejaar 2024-2025.

Internationalisering in evenwicht brengen

Deze wetgeving zal bestaan uit het mogelijk maken van Engelstalige tracks met een numerus fixus, een noodfixus, een regieorgaan en strengere taalvoorschriften. Deze maatregelen moeten helpen om de internationalisering weer in evenwicht te brengen, wat ook in het belang is van de instellingen zelf, aldus de minister.

In tegenstelling tot Beertema heeft Dijkgraaf vertrouwen in de verantwoordelijkheidszin van de instellingen, omdat de tijden echt zijn veranderd. Hij verwijst naar het voorbeeld van psychologie, waarbij het steeds moeilijker wordt uit te leggen waarom alles in het Engels moet worden gegeven. Daarom zijn dwingende richtlijnen nodig om hier strenger op toe te zien, aldus de minister.

Regie bij de instellingen... advies bij de minister

Het gaat overigens niet om een regieorgaan. Men wil de regie bij de instellingen zelf houden:

Ja, zo zie ik het. De regie wordt gevoerd door en met de instellingen, maar wel met heldere kaders voor welke problemen ze moeten oplossen. Daar kan nog van alles aan worden toegevoegd. Wij kunnen die kaders zetten en daarmee boodschappen meegeven.

Ik denk dat het goed is dat er dan een onafhankelijke commissie is, of een bestaand orgaan, die kijkt hoe dat werkt en mij vertelt: dit werkt wel en dat werkt niet. Je moet als minister niet continu aan die noodrem gaan trekken; dat is niet de manier om te besturen.

Ik heb heel vaak de metafoor gebruikt van de auto met een gaspedaal, maar zonder rem en zonder stuur. Dat sturen en remmen moet, denk ik, zelfsturend zijn, met de instellingen. Sommigen van u hebben misschien enig wantrouwen, zo van: gaan ze dat allemaal wel doen? Ik denk het wel. De instellingen zeggen ook tegen mij: wij moeten dat beter in balans brengen, niet alleen puur in het belang van onszelf, maar ook in het belang van de sector.

Ik denk alleen dat het wel goed is dat er iets is wat de minister adviseert om aan die noodrem te trekken, want dat gaan de instellingen natuurlijk zelf niet vragen.

Engels brengt toegankelijkheid in gevaar

Met alleen Engelstalige opleidingen komt de toegankelijkheid van het hoger onderwijs in het geding, zo benadrukt de minister. "Het merendeel van onze afgestudeerden gaat in Nederland werken en moet het Nederlands goed beheersen. Nederlandstalige onderwijs is ook heel belangrijk in termen van toegankelijkheid. Als het merendeel van onze opleidingen in het Engels zou zijn, vormt dat een extra barrière voor bepaalde groepen in de samenleving."

Tegelijkertijd moet er volgens de minister ruimte blijven voor het Engels. “Mijn uitgangspunt is dat de voertaal van opleidingen Nederlands is. Binnen het curriculum mag er ruimte zijn voor een andere taal. Mijn voorstel is dat dit niet meer dan een derde van het curriculum mag zijn. Dit betekent dat de opleiding grotendeels in het Nederlands is en dat slechts enkele specialistische vakken in het Engels kunnen worden gegeven. Dit zou geen groot probleem moeten zijn voor de meeste studies.”

De Minister is helder, zonder meer, in de richting van de instellingen als het gaat om het komen met nieuwe opleidingen, met het inzetten van het Engels (en andere talen). Het mag dus, zoals gemeld, maximaal een derde van het curriculum zijn. Maar... hoe dan? Hoe is dat vast te stellen, met mogelijke leerlijnen, differentiaties e.d.? Verderop gaan we hierop in, in een apart hoofdstukje.

Ook bestaande Engelstalige bachelors worden getoetst
Internationale docenten, voor wier positie door veel instellingen wordt gevreesd, kunnen dan lesgeven in die specialistische Engelstalige vakken, aldus de minister. Om een opleidingen toch volledig in het Engels aan te bieden, moet een toets voor anderstalig onderwijs worden doorstaan. Deze toets zal alleen gelden voor bacheloropleidingen, niet voor de masters. Ook de nu al bestaande, volledig Engelstalige bachelors moeten aan die toets worden onderworpen, aldus de minister.

Master en blijfkans

De masteropleidingen is dus een ander verhaal, zoals wij ook al in deel 1 hebben gemeld en op bepaalde punten hebben onderbouwd. Ook het punt van 'blijven ze hier of gaan we dan weer terug naar het eigen land' zal worden gezien.

Uit het verslag

*Ik vind dat een goed punt. Ik denk dat ik dat ook wel mee wil nemen, zeker de vergroting van de blijfkans. Vaak is de master ook de laatste opleiding. Dat is ook weer een argument om daar juist de blijfkans te vergroten, ook in de technische opleidingen et cetera, en om daar aandacht aan te geven. Dus er zijn hier twee dingen. Enerzijds, is er aandacht voor Nederlandse taal en cultuur? Anderzijds, wil je heel streng toetsen of masteropleidingen wel of niet in het Engels worden aangeboden? **Die strenge toets is relevanter voor de bacheloropleiding, maar uw punt van aandacht voor Nederlandse taal en cultuur en de blijfkans verhogen in het masteronderwijs is, denk ik, een goed punt.***

Zolang er geen wetgeving is, kunnen instellingen volgens Dijkgraaf zelf al aan de slag. Ze moeten zelf bestuurlijke afspraken maken om meer regie te krijgen op het Engelstalig onderwijs. De minister heeft in het debat niet precies uitgelegd wat er in deze bestuurlijke afspraken zal staan, maar hij is hoopvol gestemd over de uitkomst van deze afspraken met de koepels, die naar zijn mening snel tot stand kunnen komen.

Tot die tijd is het in ieder geval niet toegestaan om buitenlandse studenten te werven op internationale beurzen of via andere wervingscampagnes, verzekerde de minister de Kamer.

6.2 Nog een paar extra zaken...

Aanvullend op de bovenstaande berichtgeving hierbij van onze kant een paar aanvullingen:

- Men wil de bestaande opleidingen laten doorlichten bij de eerstvolgende her-accreditatie, maar dat is dan eenmalig (tenzij er onverwachts iets verandert, geconstateerd door de Inspectie); men verwacht dat de VH en de UNL hierbij een vorm van regie gaat voeren, ook al vanaf het begin van dit gehele proces;
- De zelfregie ligt bij de instellingen, met een structuur waarbij de minister wordt geadviseerd, op een nog nader vast te stellen wijze;
- Er wordt verwacht dat de instellingen landelijk gaan overleggen om te bezien of bepaalde opleidingen nog wel nodig zijn en wie dan het programma mede deels in het Engels kunnen blijven verzorgen;
- In principe kan de ontwikkeling van het niveau voor Nederlands binnen het programma worden meegenomen, bij allerlei eenheden. Zo niet dan kan het extra-curriculair gebeuren;
- Als er meerdere groepen studenten zijn, worden de variabelen binnen het hbo en wo ook steeds groter – een punt om rekening mee te houden;
- Er zal moeten worden voorkomen dat de Engelstalige route voor een kleine groep wordt aangeboden en dat die groep dan de elite wordt (300 studenten, 30 in het Engelse traject).

En van onze kant:

- Er moet ook nog wel naar de Ad worden gekeken, en de route met de Ad naar de Bachelor – en het gebruik van het Engels daarbij;
- Geldt het voor alle varianten: voltijd, deeltijd en duaal?
- Hoe gaan we om met het feit dat in Nederland in het wo de Bachelor en de Master als het ware aan elkaar vastzitten d.w.z. dat vrijwel iedereen na de Bachelor een Master gaat doen?
- Hoe kijken we naar de brugprogramma's vanuit de hbo-bachelor naar de wo-master?
- Welke rol speelt de afleverende instelling voor de Bachelor in het buitenland als de persoon hier een Master wil gaan doen?
- Worden de post-initiële masteropleidingen ook meegenomen?
- Omdat private opleidingen geen toets macrodoelmatigheid behoeft te ondergaan, moet worden gezien wat dit betekent voor dit aanbod.

7 Volkskrant en berichtgeving

Om ook te laten zien hoe in een landelijke krant is gerapporteerd over de uitkomsten van het debat – mogelijk met andere invalshoeken en keuzes qua onderwerpen – geven we hier het artikel uit de Volkskrant, zonder verder commentaar.

Rem op groei aantal buitenlandse studenten: maximaal eenderde van de vakken in het Engels

Met ingang van het collegejaar 2025-2026 mag maximaal eenderde van de vakken tijdens een opleiding in de bachelorfase in een andere taal worden gegeven. Uitzonderingen zijn alleen toegestaan als het nut daarvan is aangetoond.

15 juni 2023

Dat kondigde minister Robbert Dijkgraaf (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, D66) donderdag aan tijdens een debat in de Tweede Kamer. De internationalisering van met name de universiteiten en de oprukkende verengelsing van het onderwijsaanbod baren de Kamer al langer zorgen. Om daar aan grenzen te stellen, werkt Dijkgraaf aan wetgeving die later deze zomer gereed moet zijn.

De Kamer steunt hem in zijn plannen, maar vindt wel dat het allemaal heel lang duurt. 'We zijn hier nu al vijf jaar mee bezig', zei VVD-Kamerlid Hatte van der Woude. Dijkgraaf legde na zijn aantreden een eerder wetsvoorstel stil dat beoogde de internationalisering te beteugelen. Deze Wet taal en toegankelijkheid (WTT) van het vorige kabinet was al door de Tweede Kamer aangenomen.

Taalvaardigheid

Dijkgraaf kwam eind april met een brief aan de Kamer waarin hij zei het anders te willen doen en gaf daarover donderdag een nadere toelichting. Tweederde van het te behalen aantal punten in de bachelorfase (40 van de 60 punten per jaar) moet in Nederlandstalig onderwijs worden aangeboden. Uitzonderingen daarop zijn mogelijk, maar moeten nog precies worden gedefinieerd.

De afgelopen jaren is het besef gegroeid dat het merendeel van de studenten dat in Nederland afstudeert uiteindelijk in Nederland gaat werken. Ook als hun opleiding geheel Engelstalig was, wat dan nadelig uitpakt voor hun taalvaardigheid.

Buitenlandse studenten (nu 23 procent van de totale universitaire studentenpopulatie) vertrekken voor het merendeel juist weer. Dat gebeurt vaak al na een jaar: van de instroom in het eerste jaar komt 40 procent uit het buitenland. In 2015 was dit overigens nog maar 28 procent. Dijkgraaf wil hen, buiten het curriculum om, lessen Nederlands laten volgen.

'Vlootschouw'

Hoewel de huidige wetgeving al bepaalt dat onderwijs in principe in het Nederlands moet worden gegeven, laat de wet ruimte om opleidingen in het Engels aan te bieden. Universiteiten en in mindere mate hogescholen maken daar massaal gebruik van, want meer studenten levert meer geld op. De financiering van het onderwijs bestaat niet alleen uit een vaste vergoeding ('vaste voet'), maar ook uit bekostiging per student. Deze 'olifant in de kamer', zei Dijkgraaf, laat hij voorlopig ongemoeid.

Het hoge aantal buitenlandse studenten leidt in veel studentensteden tot overvolle collegezalen en hoge kamernood, al zijn er regionale verschillen. De Wageningen Universiteit bijvoorbeeld ziet niets

in landelijke regie. Maar Kamerlid Pieter Omtzigt haalde het voorbeeld aan van studenten uit Duitsland die een Engelstalige opleiding psychologie in Enschede volgen en bijna allemaal daarna weer terugkeren. 'Wat is hiervan het voordeel voor Nederland? Dit moeten we niet willen.'

Volgens D66-Kamerlid Jeanet van der Laan zou het helpen als de 'stay rate', het aantal blijvers, verhoogd kan worden. 'In de geestelijke gezondheidszorg kunnen we zulke mensen goed gebruiken.' Opvallend genoeg was zij als partijgenoot van Dijkgraaf het Kamerlid dat de meeste waarschuwingen liet horen voor al te drastische ingrepen in de internationalisering. 'We leven in een verbonden wereld. Nederland is geen eiland. Ik wil waken voor generieke gekkigheid, zoals alle bachelors verplicht in het Nederlands.'

Zover wilde Dijkgraaf ook niet gaan, maar hij zei wel te zoeken naar een betere balans in het stelsel van hoger onderwijs. Het leek hem verstandig met de nieuwe, dwingender regels die hij voor ogen heeft alle opleidingen nog eens onder de loep te nemen. 'Een vlootshouw', noemde hij dat. 'We gaan de taaleisen scherper in de wet zetten.'

Deel 3 – Een derde... dat is...

In dit deel gaan we apart in op wat onder een derde van een opleiding zou kunnen worden verstaan. We wachten verder het wetsvoorstel af, maar hierbij dus alvast wat schoten voor de boeg.

8 Een derde maximaal in het buitenlands, maar hoe...

Zo, die staat, de uitspraak van maximaal een derde in een buitenlandse taal, dus minimaal twee derde van het curriculum in het Nederlands. Maar vervolgens is de vraag hoe dat in de praktijk gaat uitwerken want waar 'normen' zijn liggen ontsnappingen, afwijkingen en grijze gebieden heel erg op de loer.

Laten we eens een aantal scenario's, situaties, opties en praktische aspecten op een rijtje zetten. We nemen voor het gemak een hbo-bacheloropleiding als voorbeeld, met een nominale omvang van 240 studiepunten (politici, s.v.p. niet meer ECTS zeggen, dat is het internationale systeem zelf – credits mag wel, maar dan moeten we de wet gaan aanpassen).

8.1 Wat houdt het getal 240 in

Wat betekent het eigenlijk, dat getal van 240?

- Elke hbo-bachelor-student dient een aantal eenheden te volgen (en af te ronden door te voldoen aan de eisen ervan) waarbij de som van de aantallen studiepunten voor deze eenheden dient uit te komen op exact 240; minder kan nooit, meer misschien wel maar ja, dan moet het meerdere dan 240 als extra worden vermeld in het diplomasupplement;
- Dit programma kan voor elke student in principe anders zijn, maar in de praktijk komt het erop neer dat er groepen studenten zijn te identificeren die een gelijk(waardig) programma volgen;
- We spreken niet meer van cohorten, maar een student wordt geacht zich te houden aan wat er in de onderwijs- en examenregeling staat over de aanwezige eenheden en de leerroutes; daarbij zijn er altijd studenten die dusdanige keuzes maken uit het aanbod aan eenheden dat ze aan het eind hetzelfde programma hebben gevolgd; aldus zijn er allerlei groepen te zien in een opleiding;
- Er zijn studenten die nominaal studeren, dus vier jaar, maar door vertragingen kunnen ze ook onder een andere OER gaan vallen, met nieuwe mogelijkheden voor het maken van keuzes, als ze maar op die 240 uitkomen (al kan een andere eenheid omvangrijker zijn, maar goed, dan telt men het aantal eenheden... of telt men die eenheid voor minder punten mee... of voegt men een extra eenheid toe...).

8.2 Catalogus en OER

Natuurlijk kent een opleiding in de OER geen 'catalogus' met programma's waarbij de eenheden alleen maar optellen tot 240. Er zijn op basis van het opleidingsprofiel en de leeruitkomsten (eindtermen) veel keuzevakken beschikbaar, samen met minoren en verschillende soorten projecten. Zo ligt er van alles 'op de plank'. Het belangrijkste is dat er een programma mee is op te stellen, samenhangend en leidend tot het eindniveau, binnen dat opleidingsprofiel.

Als men tevens de student de ruimte geeft om ook elders nog te gaan te shoppen, dan liggen er misschien wel eenheden klaar met een gezamenlijke omvang van meer dan 400 studiepunten, om maar even een slag te slaan. Maar 600 zou ook helemaal niet vreemd zijn.

8.3 Opbouw van een opleiding – toen... standaard...

Vervolgens is het van belang om te kijken naar de opbouw van een hbo-bachelor (of dus van een andere opleiding). Maar ja, met de cohorten en het hebben van een strak programma was het al vaak heel voorspelbaar:

- De eerste 60 studiepunten vormen de propedeuse, mogelijk af te sluiten met het propedeutisch examen, met een P-getuigschrift als bewijs.
- Daarna start de hoofdfase, bestaande uit drie leerjaren, met een omvang van 180 studiepunten, met 60 per leerjaar te programmeren zoals in de wet staat vermeld. Voor bepaalde deeltijdse groepen mag het minder zijn, voor private instellingen mag men er ook 80 van maken, als de NVAO daarmee akkoord gaat; en dan is er ook nog het versnelde programma voor vwo'ers en vergelijkbare groepen.
- Een min of meer standaard-aanpak is vervolgens in het derde leerjaar het hebben van een stage, maar mogelijk ook in het vierde leerjaar.

- Het laatste jaar is bestemd voor verdiepende vakken, keuzevakken en uiteraard de afstudeeropdracht.

Op die wijze zijn studenten in groepen te plaatsen, om samen te werken door de jaren heen. Ze zijn te volgen qua voortgang en bij het registreren van de behaalde resultaten. Vertragingen leveren behoorlijk wat werk op, met 'bezemregelingen' als de OER voor elk cohort een update krijgt. Voor langstudeerders wordt een individueel programma opgesteld, om te bezien wat nog dient te worden gedaan – met het risico dat bepaalde eenheden vervallen en die studenten van alles nog een keer moeten volgen om aan de eisen van het vernieuwde opleidingsprofiel te kunnen voldoen.

8.4 Opbouw van een opleiding – nu...

Het is bekend dat de wetgeving eigenlijk niet echt is veranderd in de afgelopen jaren als het gaat om de voorschriften voor de opbouw – als ze al zijn te vinden als 'keiharde randvoorwaarden'. Maar dan toch is het nu vaak en bij veel opleidingen anders.

- Er moet wel een eerste fase zijn die nog steeds de propedeuse wordt genoemd of de 'eerste 60 studiepunten'. In het hbo mag het ook minder dan 60 zijn als er maar geen examen na die eerste fase wordt afgenomen.
- Na die eerste fase mag elke instelling doen met de volgende 180 studiepunten wat men gewoon wil. Dat kan in allerlei volgordes gebeuren, er kunnen leerlijnen worden uitgezet, met ook afstudeerrichtingen en met gebruikmaking van keuzevakken, minoren en andere onderwijs-eenheden (en met inzet van leeruitkomsten).
- Er moet wel aan het eind van elke leerlijn een afsluitend examen zijn.
- Voor alles wordt onder verantwoordelijkheid van de examencommissie een onderwijs- en examenregeling opgesteld, elk jaar te publiceren, met allerlei voorschriften.
- Zo dient alles te leiden tot een geheel dat samenhangend is (en studeerbaar) zodat de student aan het eind voldoet aan de eisen van het opleidingsprofiel.

8.5 Kern van een opleiding – NVAO...

Bij de uitzoeken wat je moet doen met de 'eis' van maximaal 'een derde niet in het Nederlands', duikt ook de vraag op wat onder de kern van een opleiding dient te worden verstaan. In principe kun je gewoon allerlei eenheden in een programma onderbrengen, bij elkaar geraapt uit de catalogus die aan de OER is gekoppeld, maar hoe staat het dan met de herkenbaarheid van het programma?

De NVAO gaat na of de naam van de opleiding de lading dekt. Er moet sprake van een vorm van houvast, een relatie tussen het opleidingsprofiel en het werkveld waarvoor wordt opgeleid. Uiteraard moet ook worden bezien of niet alleen maar gaat om het aantonen van die relatie (papier is geduldig), maar ook of het programma dat een student kan volgen resulteert in een samenhangend geheel dat binnen dat opleidingsprofiel is te plaatsen.

Daarbij mag niet worden geëist dat alle 240 studiepunten voor iedereen gelijk of vergelijkbaar is qua eenheden. Dan wordt het echter toch mede een kwestie van het kijken naar een 'kern', een groep eenheden die voor elke student gelijk(waardig) is – ook in voltijd, deeltijd en duaal. De vormgeving kan anders zijn maar deze eenheden dekken een bepaalde kern af.

In het hbo spreekt men dan van de BoKS, de Body of Knowledge and Skills. Daarin wordt de kern beschreven, met concrete zaken rond de leeruitkomsten. Het is echter aan de instelling om die zaken te vertalen naar onderwijs-eenheden, en daaraan studiepunten te hangen.

Er is derhalve geen norm gekoppeld aan de BoKS. In het verleden sprak men binnen de VH over minimaal 70% van elke leerlijn die een student kan aflopen. Maar dat was een soort 'herenakkoord' binnen de VH zelf. De NVAO spreekt vooral over minimaal 60%, afgeleid van de aanbeveling dat als een opleiding meer dan 40% gaat afwijken van de oorspronkelijke eenheden binnen de opleiding die is geaccrediteerd, men zich aldaar moet gaan melden. Er kan vervolgens worden bezien of men die opleidingsnaam mag behouden – of dat er een andere naam moet worden gekozen, met een nieuwe accreditatie.

Maar uiteraard kijkt men ook naar de dynamiek in het werkveld. Als het opleidingsprofiel meebeweegt met het beroepsprofiel, is er niets aan de hand. Die 40% heeft vooral betrekking op een bewuste afwijking, los van het werkveld, ook denkend aan afstudeerdifferentiaties.

Je zou dus kunnen zeggen dat de kern van een opleiding een groep eenheden betreft, minimaal 60% van alle leerlijnen afdekkend. Die kern kan en moet meebewegen met het opleidingsprofiel, dat op zich sterk is gebaseerd op de beroepsprofielen binnen het relevante werkveld.

8.6 Tracks en masteropleidingen

We hebben het hier over de hbo-bacheloropleiding, maar toch ook iets even over wat bij wo-masteropleidingen kan worden geconstateerd. Het is al een keer door ons aangekaart aan de hand van een voorbeeld van een masteropleiding bij een universiteit:

- Het programma omvat 60 studiepunten...
- Er zijn binnen het programma maar liefst 7 tracks... zonder dat een track formeel in de wet staat... maar het zijn leerlijnen...
- Met een hele kleine overlap bij alle tracks... dus eigenlijk geen master-kern te ontdekken...
- Er worden bij een track soms maar 6 colleges op 1 dag aangeboden gedurende een semester, met voor de rest een stage en het afstuderen in het andere semester.

Opmerkelijk dat dit is geaccrediteerd. Het zou voor de hand liggen er 7 zelfstandige opleidingen van te maken, of wat minder, door iets in te dikken. Ze leiden op tot eenzelfde graad en wellicht is dat het argument geweest om dit toe te staan.

Maar ga hier dan maar eens chocola van maken met de eis die nu aan de taal wordt gesteld. Hoe kom je dan aan die een derde – per opleiding? Dat kan niet, tenzij je per track iets zou moeten gaan doen.

8.7 Stages en afstudeeropdrachten - algemeen

Een specifiek aspect dat ook aandacht verdient, is het invullen van onderwijseenheden die we kunnen laten vallen onder de begrippen 'stage' en 'afstudeeropdracht'. Dat zijn zaken binnen een opleiding waarbij er wel een vorm van begeleiding is, maar je er moeilijk een taal aan kunt hangen. Ze kunnen ook beide in het buitenland, geheel of deels, worden uitgevoerd. Een begeleider van buiten de instelling kan daarbij elke taal spreken, als de student daarmee akkoord gaat.

Er moeten wel uitkomsten (bewijzen) zijn, met een stageverslag en een rapport als resultaat van de afstudeeropdracht. Die zou je kunnen laten vallen onder de eis om zoiets in het Nederlands op te leveren. Maar als het gaat om een opleiding waarbij de internationale component ook van belang is, of bij een differentiatie, dan kun je ervan afwijken. En nogmaals, dat zou best kunnen als de student daarmee instemt, dus dat het wel in het Nederlands zou moeten gebeuren, maar dat de student en de begeleider (beoordelaar) beiden met een andere taal akkoord gaan. Denk maar eens aan alle discussies over het gebruik van het Fries (een erkende taal), als de student zich daarmee beter kan uitdrukken.

Er zal in ieder geval een beslissing moeten worden genomen over hoe deze eenheden een plek te geven in de regeling.

8.8 Duaal en werkplekieren

Er wordt vooral geredeneerd vanuit de voltijdse variant van opleidingen. Maar we hebben natuurlijk ook de duale trajecten waarbij studeren en leren op de werkplek worden gecombineerd. De verhoudingen daarbij ligt niet vast. Wil je dan iets zeggen over de beroepscomponent waarbij sterk wordt geleund op de begeleiding op de werkveld, met iemand die niet in dienst is van de instelling, dan moet goed naar de consequenties worden gekeken. De instructies en alles wat erbij komt kijken, zouden dan wel in het Nederlands moeten zijn, maar de taal op de werkvloer kan ook weer met toestemming van de student anders zijn.

Bij deeltijd doen zich vergelijkbare situaties voor. Van oudsher is het gewoon een kwestie van doen op avonden (en op andere dagdelen) wat een voltijder doet, en dan is er geen probleem. Maar met het hebben van meer opties voor werkplekieren, duale componenten en flexibilisering wordt het al lastiger. Dus ook hier past nog wel een forse discussie bij.

8.9 Leeruitkomsten

In de wet zal worden opgenomen dat opleidingen kunnen worden aangeboden op basis van het inzetten van onderwijseenheden die op zich te zien zijn als eenheden van leeruitkomsten. Daarbij wil de overheid meer flexibilisering gaan promoten, vooral door het gebruik van eerder verworven competenties, maar ook door het inzetten van werkplekieren. Hoewel er dan ook nog steeds met

studiepunten dient te worden gewerkt, is het voorstelbaar dat instellingen zich gaan afvragen hoe een derde van een programma dient te worden vastgesteld. Een bacheloropleiding die werkt met acht eenheden van 30 studiepunten (semesters) zou 80 studiepunten moeten benoemen en ja, 80 is geen veelvoud van 30. Punt van aandacht dus.

8.10 Online en taal

Online leren is ook een interessant onderwerp. Nu zijn er geen duidelijke regels over het gebruik ervan, los van de Open Universiteit en private aanbieders. Men denkt hierbij dus aan het inzetten van digitaal lesmateriaal en dat mag dus best – in het Engels en zo nodig met ‘ondertiteling’.

Maar wat te doen als het gaat met inzet van software zoals Zoom en MSTeams, en allerlei andere programma's die sterk in opkomst zijn. Er kunnen docenten zijn die op afstand lesgeven of instructies geven, waarbij via zo'n software-programma meteen alles in Nederlands wordt omgezet, maar ook naar het Engels als de studenten reageren in het Nederlands. Valt dit dan ook onder het lesgeven in een andere taal of toch in het Nederlands?

Het lijkt allemaal bij elkaar een theoretische kwestie, ook als het gaat om het toetsen, mondeling en schriftelijk. In de komende jaren zullen systemen worden gebouwd waarbij het totaal niet meer uitmaakt welke taal je spreekt... en iedereen soepel met elkaar kan communiceren.

8.11 Een voorstel...

Na deze beschouwingen geven we een aanzet voor een mogelijke aanpak, als een bijdrage aan de discussies. We vermoeden dat van alles overhoop zal worden getrokken, als eenmaal helder is wat de regeling gaat worden.

We gaan voor het gemak uit van een voltijdse hbo-bachelor, met inzet van onderwijseenheden zoals nu gebruikelijk is. Dat levert een mogelijk raamwerk op waarmee valt te bezien hoe andere varianten en vormgevingen in elkaar zijn te steken.

Basis

Het gaat er dus om dat ons land straks bacheloropleidingen kent die zich richten op de Nederlandse markt en derhalve maximaal een derde in een andere taal mogen verzorgen. Dat vertalen we naar:

- een programma van 240 studiepunten voor elke student,
- waarvan maximaal 80 studiepunten in de andere taal worden aangeboden, ook weer uitgaande van de student, en
- waarbij de keuzes die de student kan maken zodanig moeten worden ingebed in de vormgeving dat het maximum dus ook daadwerkelijk 80 studiepunten is.

Kader

Maar dan moeten er ook nog wel een aantal afspraken worden gemaakt, met een soort kader voor die vormgeving:

- Er wordt gesproken over de opleiding hierbij, dus met een formele naam, in de registers vastgelegd;
- Het betreft in principe alle varianten voor een opleiding;
- Er wordt gekeken naar de leerlijnen die een student kan doorlopen, op basis van de eenheden die voor iedereen zijn vastgelegd, met vervolgens de keuzes die een student op basis van het onderwijs- en examenreglement kan maken;
- In het geval een student de mogelijkheid heeft om een onderwijseenheid te kiezen uit een andere opleiding, dient daarbij rekening te worden gehouden met de afspraken voor de maximaal een derde.

Kortweg komt het er dus op neer dat er een soort structuur is waarbinnen een student kan opereren, en voor de reguliere leerlijnen keuzes kan maken zodanig dat maximaal 80 van de 240 studiepunten in een andere taal worden verzorgd.

Voorstel

Dat zou kunnen als voor een hbo-bacheloropleiding kan worden uitgegaan van de volgende onderdelen van die structuur – dus als een voorstel:

- Een hbo-bacheloropleiding kent een 'Body of Knowledge and Skills (BoKS)', waarvoor de afspraak is te maken dat deze minimaal 135 studiepunten afdekt, met onderwijseenheden die in het Nederlands worden verzorgd;

- Het eerste leerjaar wordt volledig in het Nederlands verzorgd, dus voor de eerste 60 studiepunten, vallend binnen de BoKS;
- Het tweede leerjaar wordt voor minimaal twee derde in het Nederlands verzorgd, dus voor een aantal van 40 studiepunten, vallend binnen de BoKS;
- Het derde leerjaar wordt voor minimaal een kwart in het Nederlands verzorgd, dus voor een aantal van 15 studiepunten, vallend binnen de BoKS;
- Het vierde leerjaar wordt voor minimaal een derde in het Nederlands verzorgd, dus voor een aantal van 20 studiepunten, vallend binnen de BoKS;
- De stage en/of de afstudeeropdracht vallen in principe onder het onderwijs dat wordt gegeven in het Nederlands, op basis van het opleveren van de rapportages, de beoordeling en andere zaken in de Nederlandse taal (zie de opmerking verderop);
- Op basis van het aantal studiepunten die aan bovengenoemde eenheden zijn verbonden, kan worden bepaald of er nog eenheden moeten worden gekozen door een student, verzorgd in het Nederlands. Daarbij wordt gedacht aan vakken die ook binnen de BoKS vallen, keuzevakken, minoren of specifieke projecten e.d.

De keuze voor het aantal van 135 voor de BoKS is gebaseerd op de 'afspraken' dat 60% van een opleiding de kern van een opleiding vormt. Dat komt neer op een aantal van 144 studiepunten, en hier dus naar beneden afgerond, wetende dat de stage of een daaraan gekoppeld praktijkdeel dan wel de afstudeeropdracht ook normaal gesproken past binnen de BoKS. Deze eenheid kan bij de 135 worden opgeteld om tot die 160 te komen.

Stage en afstudeeropdracht - specifiek

Een onderdeel dat zeker ook nog aandacht verdient, is de afstudeeropdracht of een project dat als zodanig wordt gezien. Het zijn onderwijsseenheden waarbij de student een hele duidelijke vrijheid heeft om te bepalen op welke wijze worden doorlopen. Dat kan buiten Nederland zijn, in ons land bij een internationaal bedrijf, samen met experts die uit het buitenland komen, en zo is er nog wel veel meer te zeggen over 'het te gebruiken materiaal'. Dat mag dus best met het inzetten van een andere taal.

Maar de instelling en de opleiding moet letten op die maximaal 80 punten in een andere taal. We stellen ons voor dat de 'opbrengsten' van een stage en een afstudeeropdracht – dus te zien als het bewijsmateriaal voor het verwerven van de competenties en leeruitkomsten – in het Nederlands worden opgeleverd. En ja, daarbij is een vertaalmachine best handig... maar er hoort ook een sessie bij om na te gaan of de student die competenties ook zelf beheerst... en die bijeenkomst is dan weer (fysiek) in het Nederlands in te richten.

Er zijn hierbij keuzes te maken. Ook is dat handig als er leerlijnen zijn die te zien zijn als afstudeer-richtingen. Daarbij kan je best spelen met die maximaal 80 punten want het gaat uiteraard niet om het complete geheel en dan uitkomen op een gemiddelde (dus een leerlijn met 120 punten in het Engels en een andere leerlijn met 40 punten...).

Minoren inzetten

Net zoals met de stage en de afstudeeropdracht kan worden gezien hoe binnen de opleiding en dan vooral bij de leerlijnen maatwerk kan worden geleverd, is dat te doen met minoren. Daarin kan ook onderzoek plaatsvinden, gericht op internationalisering – en dus met het gebruiken van een andere taal. Het gaat er vooral dat er sprake is van een heldere structuur, want als je gaat werken met keuzevakken is al snel het eind zoek...

8.12 Nog even een paar zaken

Zaken die verder nog aandacht verdienen:

- Ad-opleidingen in een andere taal;
- De leerlijn Ad-Bachelor beschouwen als een opleiding, bestaande uit twee delen;
- Duale opleidingen en het bezien of daarbij de taal een rol speelt bij beide componenten ervan of dat ze apart worden genomen.

Deel 4 – Na het debat... reacties uit de hoek van de universiteiten

9 Reacties – algemeen artikel

Er is veel boven water te tillen met betrekking tot de reacties uit het hoger onderwijs op de plannen van de minister, hiertoe aangezet door de commissie onderwijs. Maar van de kant van de VH is er een soort radiostilte, maar bij Scienceguide is wel een aantal boordelingen door universiteiten op een rijtje gezet.

We geven hier het artikel, in de kaders, en daarbij toch tussendoor een paar kanttekeningen.

Vrees voor ontslag op universiteiten door nieuwe taalwet Dijkgraaf

Nieuws | door Frans van Heest
19 juni 2023 |

Op universiteiten wordt gevreesd voor het ontslag van veel internationale docenten en onderzoekers als straks twee derde van de bachelors in het Nederlands gegeven moet worden. De facto betekent dit dat Engelstalig bacheloronderwijs wordt afgeschaft, denken docenten. Zij roepen bestuurders op zich hiertegen fel te verzetten.

De kop van het stuk is duidelijk. De gevolgen van de aanpak rond de taal is uiteraard ingecalculeerd als het gaat om de hoeveel docenten. Ze kunnen wel worden ingezet in bepaalde vakken, maar ze kunnen ook Nederlands gaan leren om toch docent te kunnen blijven.

Het interessante is dat de vrees wordt uitgesproken door de docenten zelf. Ze roepen vervolgens de bestuurders op om naar OCW te gaan en in actie te komen.

Vorige week kondigde minister Dijkgraaf tijdens een debat over internationalisering onverwachts een nieuwe wet aan waarin wordt vastgelegd dat nog maar een derde van een bacheloropleiding Engelstalig mag zijn. Voor velen kwam dit als een verrassing, zo blijkt ook wel uit de vele negatieve reacties afgelopen weekend.

Het gaat dus niet om een verrassing dat er een dergelijke maatregel zou komen, maar wel dat er een grens aan zou worden gesteld. Kennelijk heeft Scienceguide allerlei bronnen kunnen raadplegen, maar het zal vaak via de universiteiten zijn gelopen (zie verderop).

De minister heeft niet eerder gerept over zo'n maximering van Engelstalige vakken in bacheloropleidingen. Het tot voor kort onbekende voorstel kwam vorige week van Beter Onderwijs Nederland vandaan. De minister heeft dit plan overgenomen, zo blijkt.

Het betreft dus de concrete afbakening. Het klopt dat BON dit heeft aangekaart, een dag voor het debat, maar dit laat ons vermoeden dat OCW al eerder iets in gedachten had. Overigens verscheen in die periode in het Elseviers Weekblad een artikel van BON in samenspraak met Pieter Omtzigt, met vergelijkbare voorstellen.

Nederlands belangrijk in het kader van toegankelijkheid

In het debat gaf Dijkgraaf een aantal redenen voor de normstelling. "Ik onderschrijf helemaal het belang van Nederlands als een academische taal om meerdere redenen. Allereerst omdat het merendeel van onze afgestudeerden in Nederland gaat werken en het Nederlands goed dienen te beheersen. Ik vind het ook heel belangrijk in het kader van toegankelijkheid. Als het merendeel van onze opleiding in het Engels zouden zijn, dan zijn er toch hele groepen in de samenleving waar dat echt een extra barrière voor is", liet hij optekenen.

Niets aan toe te voegen, op basis van eerdere stukken in de eerste delen.

Het Engels als voertaal bij een opleiding blijkt vooral stapelaars, eerstegeneratiestudenten en studenten met een migratieachtergrond af te schrikken, zo bleek eerder al uit onderzoek van de Onderwijsinspectie.

Ook helder, als zodanig.

Nederlands moet het vertrekpunt zijn

"Het uitgangspunt is Nederlands", zegt de minister nu. "Daarbinnen mag ruimte zijn voor een andere taal. Mijn voorstel zou zijn om dat niet meer dan een derde in het Engels te verzorgen. De opleiding is daarmee grotendeels in het Nederlands, maar als je een paar specialistische vakken

in het Engels wilt geven, dan mag dat. De internationale docenten die waarschijnlijk speciaal geworven zijn voor deze specialismes kunnen dan ook die colleges verzorgen. Dat moet het vertrekpunt zijn”, aldus Dijkgraaf.

Uitzonderingen zijn mogelijk, maar daarvoor moet eerst toestemming worden verkregen. “Daar wil ik een ‘toets anderstalig onderwijs’ voor introduceren, die toetst op doelmatigheid in brede zin. Dat kan de arbeidsmarkt zijn, dat kan de aard van de opleiding zijn. Nu is het zo in de wet geregeld dat het: ‘Nederlands tenzij’ is, en vervolgens is er een enorm gat in het net, waar iedereen doorheen zwemt. We moeten de uitzonderingen preciezer gaan formuleren. Dan lijkt het of je meer uitzonderingen toelaat, maar volgens mij is het juist omgekeerd. Je moet ze scherper formuleren.”

We gaan alle opleidingen doorlichten

De minister zei ook dat hij alle opleidingen op deze manier wil gaan doorlichten. “We gaan op deze manier alle opleidingen tegen het licht houden. Het kan niet zo zijn dat iedereen dan weer door het net zwemt.” Dijkgraaf ziet dat instellingen hier verantwoordelijkheid willen pakken. “Die zien ook dat ze hun verantwoordelijkheid moeten nemen voor de taalvaardigheid van studenten.” Kamerbreed was er veel steun voor deze aanpak van de minister. Hoe anders blijkt dat te zijn op universiteiten.

Dus een overgang naar de kanttekeningen die verder zijn geplaatst...

Ad Verbrugge, sinds jaar en dag de voorman van BON, is er nog niet gerust op dat deze regel ook praktisch zal worden. “De minister heeft ons voorstel overgenomen om zestig procent van de bachelor in het Nederlands aan te bieden, maar het blijkt dat er toch allemaal mitsen en maren zijn. De minister erkent in woord dat dit inderdaad niet kan, maar ik zie nog niets in de praktijk. In ieder geval is het wel mooi dat er een kentering is en dat men nu ziet dat dit zo niet verder kan”, zo zei Verbrugge dit weekend op Radio 1 tegen Jort Kelder.

Ad Verbrugge denkt dus ook dat niet alles kan worden dichtgeregeld. Hij hoopt dus dat in ieder geval voldoende regels komen om het de instellingen lastiger te maken. De signalen lijken er echter op te wijzen dat de universiteiten alles uit de kast zullen halen om hun autonomie in te zetten voor het blijven doen wat ze zelf logisch vinden.

Laat de uitzondering niet weer de norm worden

Lotte Jensen, hoogleraar Nederlandse letterkunde aan de Radboud Universiteit en bekend criticus van de verengelsing op universiteiten, waarschuwt de minister dat hier wederom de uitzondering niet de norm moet worden – iets dat bij de huidige wetgeving wel is gebeurd. In de huidige wet is volgens de minister beoogd om Nederlands als norm te hanteren, maar wordt deze norm op grote schaal overtreden door universiteiten.

Ze vreest dus dat iedere instelling met een stortvloed aan uitzonderingen gaat komen, zonder dat helder is hoe die worden onderbouwd – en hoe ze kunnen worden tegengehouden. Wat in het verleden mocht, zal worden aangegrepen om te zeggen dat ze ermee door kunnen gaan. En dat het alleen moet gaan gelden voor nieuwe zaken en scenario's.

De positieve reacties vanuit de academie zijn daarmee echter geteld. Onder buitenlandse onderzoekers bestaat de vrees dat dit wetsvoorstel onherroepelijk tot ontslagen zal leiden, en veel academici vrezen dat de Nederlandse wetenschap in de achteruit zal gaan.

“Ik snap dat de minister iets moet doen nu populistisch-rechts in z'n nek hijgt. Maar een eis van minimaal een derde van de vakken in het Nederlands is de facto gewoon een verbod op Engeltalige opleidingen op de korte termijn”, zo zei de Groningse hoogleraar Casper Albers.

Ja, het is afwachten waarmee de minister gaat komen, met welke argumenten hij aan de slag wil gaan op dit punt en wat de docenten en wetenschappers op tafel zullen gaan leggen. Er staat een paar keer 'vrees' en dat moet dan vervolgens wetenschappelijk worden onderbouwd met feiten, wetend dat er ook voorbeelden zijn van dat die vrees ongegrond is.

Tien jaren geleden deed Nederland het ook goed, en als het wo terug zal vallen op die schaalgrootte in die tijd, kan het best een prima systeem opleveren, denken experts.

Het verwijzen naar populistisch-rechts als de drijver achter dit alles, lijkt ons niet handig in een discussie die moet worden gevoerd op basis van aantoonbare feiten. Het is een verbod op oplei-

dingen die volledig in het Engels worden gegeven, voor de Bachelor overigens. Maar er zijn nog voldoende mogelijkheden over, mede omdat de meeste opbrengsten van een buitenlandse instroom bij de Master is te vinden. Ze komen dan al met een ho-opleiding op zak binnen en kunnen als zodanig gericht studeren.

Einde van de rankings

Volgens hem betekent de maatregel ook het einde van de goede positie van Nederlandse universiteiten op de internationale rankings. Anderen stellen terecht dat Vlaanderen ook heel strenge taaleisen heeft, maar dat de KU Leuven nog altijd hoger staat in de rankings dan welke Nederlandse universiteit ook.

Niets aan toe te voegen. Het bewijs wordt hier gegeven. We raden de universiteiten hier een keer goed onderzoek naar te doen, dus wat in welk land rond taalbeleid wordt gedaan.

Ook in andere reacties, bijvoorbeeld van de Groningse hoogleraar Jochen Mierau, wordt uiteengezet waarom dit plan van de minister buitengewoon slecht zou zijn. "Nederlandstalig onderwijs zal zorgen voor een braindrain", aldus Mierau. "Kijk naar de ervaring in Denemarken, waar inmiddels zoveel academici vertrekken dat weer wordt overwogen om toch maar wel Engelstalig onderwijs te behouden."

Ook hierbij moet niet alleen op de emoties worden gewerkt. Men zal moeten kijken naar wat in Denemarken gebeurt, met de opleidingen die er gewoon zijn, in het Deens. Het gaat om de kwaliteit en niet de kwantiteit.

Bestuurders zijn door stilzwijgen medeplichtig

Mirau roept de universiteitskoepel UNL, de rectoren en universiteitsbestuurders om alles op alles te zetten om dit plan van de minister tegen te houden. Een andere onderzoeker hekelt het stilzwijgen van de universiteitsbestuurders en vindt dat ze hierdoor medeplichtig zijn aan deze maatregel.

Niets aan toe te voegen.

Dit is nog dommer dan Donald Trump

Een andere reactie die op veel instemming kon rekenen komt van universitair docent David Schindler uit Tilburg. Die stelt dat zelfs Donald Trump geen dommer beleid zou kunnen verzinnen dan het nieuwe plan van Robbert Dijkgraaf. In de Tilburgse bacheloropleiding Economie is de helft van de studenten en staf niet Nederlands. Deze docenten kunnen niet elders onderwijs verzorgen; daarom zal Dijkgraafs plan de hele afdeling doen instorten, betoogt Schindler. Hij verwacht dat het voorstel van de minister zelfs hele vakgebieden uit Nederland zal jagen, en dat verzet tegen dit plan weinig impact heeft.

De discussie loopt via Twitter, van deze wetenschapper uit Duitsland en ook werkend in Tilburg. Zijn reactie kan misschien via dat kanaal wel handig zijn, om reacties uit te lokken (is te zien, als zodanig, in dezelfde sfeer), maar niet buiten de overlegkanalen om die we normaal gesproken moeten hanteren in dit geval.

Dat het doel is om het aantal groepen te verminderen of te vervangen door meer groepen met Nederlandse studenten, is mogelijk hem ontgaan. Uiteraard stort niet de gehele afdeling in, maar het wordt 'anders'. Dat vakgebieden uit ons land uit beeld zullen verdwijnen, doet geen recht aan de aanwezigheid daarvan in de afgelopen eeuwen. Nederlandse wetenschappers zullen zich prima kunnen gaan redden.

De minister en de Kamer lijken hiermee niet geheel te beseffen dat het Nederlands in de afgelopen tien jaar een marginale taal is geworden aan de universiteiten – ook binnen de bacheloropleidingen. Neem de bachelor Politicologie van de Universiteit van Amsterdam. Deze telde in 2017, het jaar dat de opleiding met toestemming van de NVAO (die volgens de minister op dit gebied veel te laks is geweest) volledig overging op het Engels, 645 studenten.

Binnen een paar jaar is het aantal studenten daar bijna verdrievoudigd: naar 1549 studenten in 2023. Was in 2017 tachtig procent van de politicologiestudenten aan de UvA Nederlands, dan is dat aandeel nu gedaald naar 41 procent, zo laat een mooi dashboard van de UvA zien. Waar het aantal studenten dus explosief steeg, halveerde het percentage Nederlandse studenten.

Hier staat precies wat de Kamerleden hebben aangevoerd. De taal is niet marginaal geworden, maar wordt marginaal gebruikt omdat er veel buitenlandse studenten en docenten zijn gekomen. Zou dat niet zijn gebeurd, was het Nederlands gewoon de taal voor alles... en dan waren de Nederlandse studenten in de meerderheid geweest. Wat wil men dus hiermee zeggen? Levert het meer status en meer internationale output op, voor allerlei rankings? Nogmaals, hierbij zal men met meer onderbouwde uitspraken moeten komen om aan te tonen dat Nederland een marginale rol gaat spelen in het wetenschappelijke gebeuren. En Twitter even niet als bron aanvoeren s.v.p.

Afscheid nemen van onderzoekers

Dat docenten van deze opleiding niet blij zijn met dit voornemen van de minister is daarom wel te begrijpen: zij vrezen afscheid te moeten nemen van collega's. Bovendien zien ze het Engelstalig onderwijs veel populairder is bij Nederlandse studenten dan Nederlandstalig onderwijs.

Voor de Economiefaculteit van de UvA dreigt eenzelfde scenario. Kortom, als de minister de daad bij het woord voegt en doet wat hij de Kamer beloofd heeft, dan zal dat grote gevolgen voor universiteiten en hun financiering hebben.

De uitspraak over het populair zijn... graag onderbouwen. Het is wel een mening van degenen die juist voor die opleiding hebben gekozen, dus niet echt een objectieve vorm van onderzoek.

De correlatie tussen studentenaantallen en financiering is meegenomen in de discussies en zal dus niet als een verrassing moeten gelden.

In de officiële reacties van universiteiten is de toon verschillend. Bij de Universiteit Maastricht is men minder somber. De Limburgers hebben de hoop dat de minister ruimte laat voor Engelstalig onderwijs; hij heeft immers gezegd maatwerk te willen toepassen. Bij de Erasmus Universiteit daarentegen heeft voorzitter Ed Brinkman grote zorgen en toont hij zich fel tegenstander van de plannen. Ook in Twente kijkt men met enige zorg uit naar de gedetailleerde uitwerking van de plannen van de minister. Die worden deze zomer verwacht.

10 Reacties van universiteiten

In het bovenstaande artikel wordt onder meer verwezen naar reacties van universiteiten. We geven er drie. We laten het aan de lezers zelf over om de meningen te wegen, in het licht van het belang dat men heeft. Het betreft ook het innemen van strategische posities om de minister niet tegen de haren in te strijken, en ook niet alle politici. Maar dat men aast op die uitzonderingen, met een bepaalde toestemming, is wel duidelijk, ook door allerlei uitspraken in het eigen voordeel 'om te buigen' en de eigen werknemers toch gerust te kunnen stellen.

10.1 Universiteit Maastricht

Commissiedebat Internationalisering verloopt rustig

Tweede kamer geeft minister ruimte voorstellen uit te werken

Eindelijk was het gisteren zover. In het commissiedebat over beheersing van de instroom van internationale studenten kreeg de Tweede kamer de kans te reageren op de eerdere voorstellen van de minister. Die voorstellen besloegen wel veel onderwerpen, maar waren nog weinig concreet uitgewerkt. Zou de Kamer hier genoeg mee nemen en de minister de ruimte geven via de door hem geschetste lijn tot een wetsvoorstel te komen? Die ruimte kreeg hij zeker. Waar de Kamer eerder dit voorjaar nog heel fel was, was het debat gisteren eerder mild van aard. Voor de UM was het vooral belangrijk dat meerdere partijen en ook de minister op het belang van maatwerk duiden en verwezen naar de verschillen in impact van maatregelen afhankelijk van de regio. Is daarmee de kou voor de UM uit de lucht? Dat zou een veel te makkelijke en snelle conclusie zijn. Het blijft zo dat de instroom van buitenlandse studenten beter moet worden beheerst en dat er daarom strengere regelgeving aankomt. Regelgeving die de sturingsinstrumenten gaat bieden om, zoals de politiek het verwoordt, de balans in het stelsel terug te brengen. Strenger omgaan met het toestaan van Engelstalige opleidingen is een van die instrumenten.

Over het algemeen reageerden de woordvoerders van de diverse partijen positief op de plannen van de minister. Het debat leidde niet tot aanvaringen. Wel werden diverse aandachtspunten aan de minister meegegeven. De VVD was vooral blij dat straks een fixus op een track mogelijk is, dat instellingen de instroom van niet-EER studenten kunnen beperken en dat ruimte ontstaat voor een

noodfixus. Ook ondersteunt de partij maatwerk, zeker omdat de economische impact per regio kan verschillen. Dat belang rekening te houden met de regio kwam ook bij D66 en CU terug. De SGP gaf ook aan dat er best verschillen tussen universiteiten mogen zijn. In grensregio's zou dat naast Engels ook om Duits of Frans kunnen gaan. De minister ging hier verder in zijn beantwoording niet sterk op in, maar bevestigde terloops inderdaad wel weer het belang van maatwerk afhankelijk van regio.

Regievoering

Tijdens het debat kwam meerdere malen het gesprek op het door het ministerie voorgestelde regieorgaan. De minister had het hier eerder over gehad. Zo'n orgaan zou moeten bewaken dat de instroom inderdaad zou worden beheerst. Het viel op dat meerdere woordvoerders aangaven weliswaar te hechten aan regievoering, maar dat dit een taak zou moeten zijn van de onderwijsinstellingen zelf. Zelfregulering dus. Opvallend was dat de minister zelf het ook niet meer had over een apart orgaan, maar enkel sprak over regievoering. Hij gaf aan met strengere kaders te komen om ruimte te geven voor Engelstalige opleidingen. Van instellingen verwacht hij in de toekomst dat zijzelf aan de hand van de kaders regie voeren en meer samenwerken. Lukt dat niet, dan wil hij wel een onafhankelijk adviesorgaan in het leven roepen, dat de minister kan waarschuwen, zodat deze aan de noodrem kan trekken. Om zo'n systeem goed te laten werken, wordt een monitoringsdashboard ontwikkeld.

Nederlands

Eigenlijk werd door alle partijen gewezen op het belang van het Nederlands. Natuurlijk waren er duidelijke verschillen. Voor enige partijen is het heel duidelijk: het aantal Engelstalige opleidingen moet minder. Daarbij werd door een van de woordvoerders aangegeven dat het huidige wettelijke argument dat de herkomst van de studenten voldoende is om een Engelstalige opleiding te kunnen starten van tafel moet. Ook wordt sterk gehecht sterk aan het toepassen van en het kennismaken met Nederlands. Voor sommige partijen is die kennismaking prima buiten het curriculum, andere zien eigenlijk het liefst dat buitenlandse studenten verplicht kennismaken met Nederlands in het curriculum. Nederlands is voor de meeste partijen in het hoger onderwijs de norm. Kennismaking met de Nederlandse taal vergroot ook de kans dat studenten na afstuderen in Nederland blijven.

Ook werd opnieuw aangegeven dat specifiek voor Nederlandse studenten aandacht moet worden geschonken aan hun Nederlandse taalvaardigheid. Een tegengeluid bij taal was bijna afwezig. Slechts een keer werd opgemerkt dat taal niet mag worden ingezet om hindernissen voor buitenlandse studenten op te werpen.

Zwaardere toets Engelstalige opleidingen

De minister besteedde in zijn beantwoording ruim tijd aan het taalonderwerp. Hij onderschrijft het belang van het Nederlands als academische taal. Zijn vertrekpunt is derhalve dat opleidingen in het Nederlands worden aangeboden. Binnen zo'n Nederlandstalige opleiding mag vervolgens 1/3 deel in een andere taal worden aangeboden. Dan zijn er natuurlijk uitzonderingen waar met recht en reden een opleiding volledig Engelstalig mag worden verzorgd.

Het aantal uitzonderingen zal echter minder worden, omdat binnen de beoordeling doelmatigheid een nieuw en streng toetsingskader een plek krijgt (deze toets geldt voor de bachelor en niet de master). Natuurlijk willen wij als UM graag dat bij de toetsing ruimte komt voor regionaal maatwerk. De minister hintte dat dit inderdaad het geval zal zijn. Overigens is het interessant dat de minister gaat onderzoeken of bij de beoordeling van de taalkeuze ook bedrijfsleven en maatschappelijke partijen kan betrekken. Uiteindelijk gaf de minister aan dit nieuwe toetsingskader straks bij de heraccreditatie van bestaande opleidingen mogelijk ook eenmalig te willen inzetten.

De minister wil dat instellingen werken aan taalbeleid. Leg vast wat het eindniveau Nederlands is bij Nederlandse studenten. Werk hieraan binnen het curriculum. Buitenlandse studenten maken wel verplicht kennis met Nederlands, maar dat kan buiten het curriculum.

Bekostiging

Zonder compleet te willen zijn, viel het nog op dat de bekostiging door meerdere partijen in het debat aan de orde werd gesteld. De teneur: eigenlijk moeten de instellingen door de overheid financieel zodanig worden ondersteund dat zij minder afhankelijk worden van aantallen studenten. Gesuggereerd werd dat een verhoging van de vaste voet vergoeding op zijn plaats zou zijn. De

minister begreep dat de woordvoerders dit vroegen, maar sprak een duidelijk waarschuwing uit. Ga er niet van uit dat aantallen straks niet meer bepalend zijn. De minister van Financiën zal niet meer geld vrijmaken.

Al met al waren de woordvoerders dus tevreden met de insteek en aanpak van de minister. Puntje van kritiek was wel dat het ministerie veel tijd verloren had laten gaan. Hij moest daarom ook toezeggen alles in het werk te stellen om straks de nieuwe regels in te laten gaan bij de start van het academische jaar 2025/2026.

Er zal dus doorgewerkt moeten worden, want een jaar tevoren hebben instellingen en aankomend studenten duidelijkheid nodig. Dat betekent dat het wetsvoorstel voorjaar 2024 door het politieke proces moet zijn heengegaan. Om dat te halen deed de minister de toezegging dat de partijen het voorstel rond half juli zullen ontvangen, waarna tot half september een digitale consultatie gaat lopen.

We blijven als UM nauwgezet de ontwikkelingen volgen en voor onze belangen opkomen. Het is mooi te zien hoeveel regionale organisaties ons hierbij volop ondersteunen.

10.2 Universiteit Twente

Vele UT'ers hebben met grote belangstelling het commissiedebat van de commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van de Tweede Kamer met de Minister van OCW van donderdag 15 juni over internationalisering in het hoger onderwijs gevolgd of daarover gelezen in de media. Zoals we in eerdere berichten reeds aangaven, is het een belangrijk onderwerp voor ons als universiteit: zowel vanwege het grote aantal, en zeer gewaardeerde, internationale medewerkers en studenten in onze gemeenschap als de waarde die we hechten aan internationalisering voor onderwijs, onderzoek en valorisatie.

In het debat bleek dat er zeker oog is voor diverse aandachtspunten die we als UT op verschillende wijzen, samen met andere universiteiten, hebben ingebracht. Dit betreft onder andere: (1) de toegevoegde waarde van internationalisering van het hoger onderwijs voor Nederland, (2) de krapte op de arbeidsmarkt in het ICT- en beta-/techniekdomein en (3) de unieke positie van universiteiten in grensregio's. Het zijn situaties die vragen om maatwerk. De uitzonderingen hierbij wil de minister scherp formuleren, zo zei hij. Het werd duidelijk dat de Tweede Kamer maar beperkt ruimte wil laten voor uitzonderingen. Dat is voor ons als UT-gemeenschap spannend. Zoals we eerder al zeiden: het komt aan op de detailuitwerking.

Die verdere uitwerking hiervan zal plaatsvinden in bestuurlijke afspraken tussen de minister en de hogeronderwijsinstellingen en in wetgeving. De minister gaf aan het belangrijk te vinden om de toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor Nederlandse studenten te waarborgen en te zorgen dat de Nederlandse taal een prominentere plek krijgt in het hoger onderwijs.

De gesprekken met de hogeronderwijsinstellingen om te komen tot bestuurlijke afspraken zullen ook in de komende periode worden vervolgd. Als UT zijn we daarin nauw betrokken, waarbij we voortdurend het belang van internationaal talent voor de Nederlandse samenleving benadrukken. Evengoed denken we na en mee over manieren om bij te dragen aan een goede balans tussen internationalisering en toegankelijkheid en over de manieren waarop beide elementen elkaar kunnen versterken.

Minister Dijkgraaf gaf in het debat aan op korte termijn met een wetsvoorstel te willen komen met daarin de wettelijke instrumenten om internationalisering in goede banen te leiden. Het voornemen is dit wetsvoorstel in concept gereed te hebben half juli, waarna betrokkenen tijd krijgen om hun zienswijze in te dienen. Het is de bedoeling dat deze instrumenten dan vanaf het collegejaar 2025-2026 kunnen worden ingezet.

In de komende periode blijven we niet alleen inzetten op dit thema in de bestuurlijke overleggen, maar zorgen we ook dat we binnen de universiteit werken aan een gedegen aanpak. Dat doen we in nauw overleg met de betrokkenen binnen de faculteiten en diensten.

In de tussentijd houden we je met berichtgeving als deze op de hoogte als er nieuwe ontwikkelingen zijn. Uiteraard kun je ook altijd terecht bij je leidinggevende of studieadviseur als je vragen hebt.

10.3 RUG

De RUG maakt zich zorgen over voorstel van minister over internationalisering

20 juni 2023

De Rijksuniversiteit Groningen maakt zich ernstige zorgen over de uitspraken van minister Dijkgraaf in een debat over internationalisering in het hoger onderwijs in de Tweede Kamer van donderdag 15 juni 2023. Ook andere Nederlandse universiteiten hebben hun zorgen geuit. Deze hebben betrekking op de door de minister aangegeven maatregelen over de voertaal van onze opleidingen en de gevolgen die deze kunnen hebben voor onze medewerkers, studenten en uiteindelijk voor de kwaliteit van ons onderwijs en onderzoek.

Voorzitter van het College van Bestuur Jouke de Vries is uiterst kritisch over dit voorstel: "We zijn trots op onze internationale gemeenschap. Ik begrijp de zorgen van de (internationale) leden van onze gemeenschap op basis van het recente debat volledig. Tegelijkertijd wil ik benadrukken dat we niet blind zijn voor de uitdagingen waar we voor staan en voorstander zijn van een evenwichtig geheel van maatregelen en instrumenten. Het lijkt er nu op dat de minister de taal als instrument wil gebruiken om de instroom van internationale studenten te beperken. In Denemarken is hetzelfde gebeurd en daar heeft men de maatregelen deels alweer teruggedraaid. We zullen gezamenlijk met alle universiteiten dringend in gesprek moeten gaan met de minister om het eens te worden over een evenwichtige reeks maatregelen."

Het delen van kennis over de grenzen heen en het omarmen van de international classroom als concept hebben in belangrijke mate bijgedragen aan wat onze universiteit nu is: een toonaangevende universiteit die stevig geworteld is in Groningen en die een kennispartner bij uitstek is voor partners in onze regio, Nederland, Europa en de wereld. De aangekondigde maatregelen lijken deze positie in gevaar te brengen en schaden ons vermogen om bij te dragen aan de Nederlandse kenniseconomie. Het zou een beperking van onze autonomie kunnen betekenen in een mate die we in de afgelopen 409 jaar van ons bestaan nog niet vaak hebben meegemaakt.

College van Bestuur RUG

BIJLAGE 1 – Kamervragen Omtzigt

Vragen van het lid Omtzigt (Omtzigt) aan de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap over de motie-Omtzigt c.s. die oproept tot het ontwikkelen van heldere normen voor de artikelen 1.3, lid 5 en 7.2 WHW en te bevorderen dat de Inspectie van het Onderwijs deze normen handhaaft, zodat Nederlands weer de standaard voertaal is aan hoger onderwijsinstellingen in Nederland (ingezonden 3 maart 2023).

Vraag 1

Herinnert u zich dat op 7 februari jl. de motie van het lid Omtzigt c.s. is aangenomen waarin u wordt verzocht de artikelen 1.3, lid 5 en 7.2 van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) te verduidelijken en vervolgens te handhaven, samen met de Inspectie van het Onderwijs?

Vraag 2

Herinnert u zich dat ik u na het aannemen van de motie heb verzocht om binnen een week kenbaar te maken hoe u uitvoering gaat geven aan de motie?

Vraag 3

Wat is de reden dat u nog geen gehoor hebt gegeven aan voornoemd verzoek?

Vraag 4

Herinnert u zich dat u tijdens het Kamerdebat over internationalisering op dinsdag 31 januari jl. het volgende te kennen gaf: «Zoals ik al zei, kan de inspectie momenteel alleen toetsen of er een gedragscode is en of de keuze gemotiveerd is, maar niet of een opleiding terecht wordt verzorgd in het Engels. Daar is gewoon aangepaste wetgeving voor nodig.» en «[...] de drie uitzonderingen [op artikel 7.2 WHW] zoals die al zijn geciteerd, en vooral de derde, bieden juist de ruimte om in [een andere taal] onderwijs te geven.»²

Vraag 5

Deelt u de mening dat de eerste twee uitzonderingsgronden, namelijk dat je een andere taal mag gebruiken wanneer het een opleiding met betrekking tot die taal betreft en wanneer het onderwijs betreft dat in het kader van een gastcollege door een anderstalige docent gegeven wordt, zodanig specifiek en goed omschreven zijn dat zij niet kunnen leiden tot grote aantallen opleidingen (niet zijnde taalstudies) die in een andere taal gegeven worden? Zo nee, kunt u dat toelichten?

Vraag 6

Deelt u de mening dat de derde uitzonderingsgrond genoemd in artikel 7.2 onder c WHW, die «noodzaak» stelt als voorwaarde om af te wijken van de regel dat onderwijs in het Nederlands gegeven moet worden, een bindend criterium is?

Vraag 7

Indien het antwoord op de vorige vraag bevestigend is, bent u het ermee eens dat hieruit volgt dat als een opleiding die noodzaak niet kan aantonen, het onderwijs niet in een andere taal dan het Nederlands gegeven mag worden?

Vraag 8

Deelt u voorts de mening dat wanneer opleidingen zich niet aan het genoemde criterium houden, dit komt doordat de wet niet gehandhaafd wordt en niet doordat de wet die ruimte biedt?

Vraag 9

Indien u de mening geformuleerd de vorige vraag niet deelt, kunt u onderbouwen waarom u deze niet deelt?

Vraag 10

Bent u bekend met de opmerkingen van voormalig D66-Kamerlid Aad Nuis over artikel 1.3, lid 5 en artikel 7.2 WHW tijdens het Kamerdebat over de WHW op 18 februari 1992: «Ik [wil] van mijn kant geen twijfel (...) laten bestaan over de bedoeling van de bepalingen die bij de zesde nota van wijziging alsnog in de wet zijn opgenomen.» [1]. Verder sprak hij zich uit tegen «het elimineren of terugdringen van de landstaal, bij het ons het Nederlands, als vanzelfsprekende doceer- en examentaal. Die weg leidt tot verarming van het denkproces voor de student – die leert immers niet goed vertalen – en op den duur tot verarming van het Nederlands. Zeker dat laatste is een

verantwoordelijkheid van de overheid die niet aan de instellingen alleen kan worden overgelaten. In de wet dient de richting te worden aangegeven zonder een starheid die de reële eisen van het internationale verkeer zou miskennen.»?

Vraag 11

Bent u het ermee eens dat het feit dat het Nederlands verdwenen is uit vele bacheloropleidingen en zelfs bijna verdwenen is van hele universiteiten (zoals de Universiteit Twente en de Technische Universiteit Eindhoven) indruist tegen de bedoeling van de wetgever, zoals geformuleerd door D66-Kamerlid Aad Nuis tijdens de wetsbehandeling?

Vraag 12

Herinnert u zich dat u tijdens het Kamerdebat over internationalisering op dinsdag 31 januari jl. het volgende zei over artikel 1.3, lid 5 WHW: «Ook dat betreft alleen een opdracht aan de instelling in brede zin. Het heeft geen toepassing op specifieke opleidingen. Als bijvoorbeeld een opleiding geheel in het Engels wordt aangeboden, zoals de heer Omtzigt schetst, dan kan de instelling het Nederlands nog steeds extracurriculair bevorderen, bijvoorbeeld via taalcentra en trainingen. Dat is de vaagheid in dat artikel, waardoor het eigenlijk niet mogelijk is voor de inspectie om te handhaven.»?

Vraag 13

Bent u zich ervan bewust dat in de toelichting op de zesde nota van wijziging op de WHW het volgende staat vermeld: «Deze nota van wijziging legt vast dat de bevordering van de uitdrukkingvaardigheid in het Nederlands tot de doelstellingen van de instellingen voor hoger onderwijs behoort. Met het oog daarop wordt voorgeschreven dat het Nederlands voertaal is bij het geven van onderwijs en het afnemen van de examens.»?

Vraag 14

Deelt u de mening dat de wetgever dus juist nadrukkelijk heeft voorgeschreven dat het reguliere onderwijs in het Nederlands wordt gegeven (wat artikel 7.2 WHW gebiedt) om te kunnen voldoen aan de eis van artikel 1.3, lid 5 WHW?

Vraag 15

Zo ja, is dit volgens u te rijmen met uw bewering dat extracurriculaire bevordering van het Nederlands voldoende zou zijn om te voldoen aan de eis van artikel 1.3 lid 5 WHW, en zo ja, hoe?

Vraag 16

Heeft u het artikel «Wet op taalbeleid écht handhaven. Volgens WHW-kenner Peter Kwikkers houden we ons al jaren niet meer aan Artikel 7.2 van de WHW» in ScienceGuide gelezen?

Vraag 17

Heeft u in genoemd artikel kennisgenomen van de volgende passage: «Volgens Kwikkers, die meeschreef aan de wet, was destijds de gedachte expliciet om het Nederlands als voertaal voor het hele hoger onderwijs aan te houden. «Er zijn inderdaad een paar uitzonderingen, maar daar gaat het niet om uitzonderingen voor de hele opleiding.» De uitzondering slaat volgens hem op onderdelen van het onderwijs, zoals een gastcollege of een onderdeel van een taalcursus Chinees waar het oefenen met die taal expliciet de bedoeling is.»?

Vraag 18

Wat is uw reactie op de genoemde passage?

Vraag 19

Bent u bekend met de reactie van de heer Kwikkers op uw opmerking dat de huidige artikelen 1.3, lid 5 en 7.2 WHW volgens de Inspectie van het Onderwijs niet te handhaven zijn, waarin hij stelt dat dit wel degelijk mogelijk is, en dat dit veel problemen in het hoger onderwijs zou oplossen?

Vraag 20

Wat is hierop uw reactie?

Vraag 21

Bent u bereid de heer Kwikkers advies te vragen hoe u het beste uitvoering kunt geven aan de motie van het lid Omtzigt c.s., die u oproept de artikelen 1.3, lid 5 en 7.2 WHW te verduidelijken en vervolgens te handhaven, samen met de Inspectie van het Onderwijs?

Vraag 22

Heeft u kennisgenomen van het rapport «Nederlands of niet: gedragscodes en taalbeleid in het hoger onderwijs» van de Inspectie van het Onderwijs?

Vraag 23

Bent u bekend met de volgende passage in het rapport over de gedragscodes die artikel 7.2 WHW verplicht: «Landelijk taalbeleid (inclusief wetgeving) én het taalbeleid van instellingen zouden een afweging moeten maken van de verschillende voor- en nadelen van het gebruik van een andere taal dan het Nederlands. De gedragscodes in haar huidige vorm slagen er niet in die gewenste afweging te laten zien. In veel gevallen ontbreekt de gedragscode en als er een code is, dan is de invulling vaak summier. Ze voldoen daarmee niet aan de huidige wet.»?

Vraag 24

Bent u bereid de Inspectie van het Onderwijs heldere en eenduidige instructies te geven, zodat de Inspectie van het Onderwijs een einde kan maken aan deze overtreding van de wet?

Vraag 25

Kunt u de motie van het lid Omtzigt c.s. zo spoedig mogelijk uitvoeren en helder aangeven op welke wijze Nederlands weer de standaard voertaal bij bacheloropleidingen van Nederlandse hoger onderwijsinstellingen wordt?

Vraag 26

Kunt u aangeven hoeveel buitenlandse studenten fulltime in Nederland studeren voor een hele opleiding aan de universiteit (geen uitwisselingsprogramma zoals Erasmus) en hoeveel Nederlanders fulltime in het buitenland studeren aan een universiteit aldaar (zonder uitwisselingsprogramma's zoals Erasmus)?

Vraag 27

Kunt u deze vragen een voor een en binnen twee weken beantwoorden (aangezien het verzoek er lag dat half februari al een brief in de Kamer zou liggen)

BIJLAGE 2 – PASSAGES DOCUMENT OVER 'IBO' – 2018-2019

Hierbij een aantal passages uit een Kamerstuk uit 2018-2019 over internationalisering

IBO

De snelle verandering van de studentenpopulatie roept een aantal belangrijke vragen op waar in het maatschappelijke debat veel aandacht aan wordt besteed. Welke prikkels hebben universiteiten om internationale studenten aan te trekken? Wat voor gevolgen heeft de internationalisering voor het onderwijsaanbod en de kwaliteit van het onderwijs? Wat zijn de effecten van het groeiende aanbod van Engelstalige opleidingen? Hebben de instellingen en de studentensteden voldoende capaciteit voor de hoge instroom van (buitenlandse) studenten? Leidt de internationalisering tot verdringing van Nederlandse studenten? Verschilt dit alles per instelling (bijvoorbeeld tussen grensregio's en steden als Utrecht en Amsterdam)? In welke mate profiteren we van het investeren in het opleiden van buitenlandse studenten? Wat zijn de belangen van andere belanghebbenden, zoals het bedrijfsleven? Hoe verhoudt de internationalisering zich tot de situatie op de arbeidsmarkt? Trekken we bijvoorbeeld studenten aan op vakgebieden waar tekorten op de arbeidsmarkt zijn? Zou (verdere) internationalisering een uitkomst bieden in het MBO op vakgebieden waar tekorten zijn?

Probleemstelling

Internationalisering leidt potentieel tot een betere match tussen studenten en opleidingen, en mogelijk ook op de arbeidsmarkt nadat studenten zijn afgestudeerd. Ook kan internationale concurrentie tussen onderwijsinstellingen leiden tot een betere onderwijskwaliteit, meer specialisme en een grotere variëteit in het aanbod van opleidingen. Indirect kan het bovendien leiden tot kennis-spillovers, het ontwikkelen van internationale vaardigheden en het versterken van handelsrelaties.

Daarnaast heeft het CPB in 2012 berekend dat internationalisering van het hoger onderwijs een positief effect heeft op de Nederlandse economie vanwege de afdracht van belastingen en premies wanneer internationale studenten in Nederland blijven wonen en werken na afloop van hun studie.

Het huidige kabinet kondigt in het Regeerakkoord dan ook aan dat de aantrekkelijkheid van het Nederlandse onderwijs voor buitenlandse studenten moet worden vergroot. Hier staat tegenover dat het belastinggeld kost om studenten uit de EER op te leiden. Daarnaast is het de vraag wat het met de kwaliteit van onderwijs doet als veel van de lessen in het Engels worden gegeven, terwijl niet alle docenten en studenten die taal even goed spreken. Gezien de snelle ontwikkeling van internationalisering is het belangrijk om te onderzoeken in welke mate deze mogelijke positieve en negatieve effecten optreden en op welke manier overheidsbeleid kan bijdragen aan een zo positief mogelijk netto effect.

Financieel beleid

Bekostiging

Voor het hoger onderwijs is er een som geld beschikbaar (lumpsum) die wordt verdeeld over de instellingen via een bekostigingssystematiek. Vanwege het Unierecht mag er geen onderscheid worden gemaakt tussen Nederlandse en EER-studenten. Dit leidt er toe dat studenten uit de EER op dezelfde wijze moeten worden bekostigd als Nederlandse studenten. Dit geldt niet voor studenten van buiten de EER, voor niet-EER studenten ontvangt een instelling dus een bekostiging.

De beschikbare som geld valt grofweg uiteen in twee geldstromen: een onderwijsdeel en een onderzoekdeel. Vanwege de verschillende wijze van vaststellen en het verdelen van deze middelen, werkt het aantal internationale studenten op een verschillende wijze door in de bekostiging. De omvang van het onderwijsdeel van de begroting van het hoger onderwijs wordt bepaald op basis van het totaal aantal ingeschreven studenten. Dit is dus inclusief EER-studenten, maar exclusief niet-EER studenten. Niet-EER studenten tellen dus niet mee bij het bepalen van de omvang van de lumpsum.

Als het aantal EER-studenten stijgt, dan ontvangt de sector hiervoor extra middelen, wanneer het aantal EER-studenten daalt dan levert de sector in. De omvang van het onderzoekdeel wordt niet gecorrigeerd voor veranderingen in studentenaantallen. Dit beweegt dus niet mee met stijgingen of dalingen. Aangezien het onderzoeksdeel in principe een vast bedrag is en het onderwijsdeel

meegroeit (of krimpt) met het aantal studenten, kan de verhouding tussen het onderwijsdeel en het onderzoekdeel binnen de lumpsum wijzigen.

De afgelopen jaren heeft het hoger onderwijs te maken gehad met een forse groei van het aantal studenten, zowel uit Nederland als uit het buitenland. Hierdoor is de totale rijksbijdrage per student (onderwijs + onderzoek) gedaald.

Ten slotte wordt in het ho, na het vaststellen van de omvang van de bekostiging, de som geld verdeeld over alle instellingen via een bepaalde verdeelsleutel. Een belangrijke factor in deze verdeling is het aandeel studenten dat een instelling heeft. In het bepalen van dit aandeel tellen zowel Nederlandse als EER studenten mee (niet-EER studenten tellen dus niet mee). Er is dus sprake van een prisoner's dilemma: instellingen zijn collectief het beste af als niemand groeit, maar als een instelling groeit heeft de rest baat bij meegroeien, om als instelling het aandeel in de rijksbijdrage constant te houden.

Voor het mbo geldt dat mbo-instellingen bekostiging ontvangen voor alle ingeschreven studenten. Dit betekent dat zowel EER als niet-EER studenten meetellen voor de bekostiging als zij rechtmatig in Nederland verblijven.

Transnationaal onderwijs

Voor het mbo en ho geldt allebei dat de WEB en de WHW een territoriale werking hebben: ze zijn in het buitenland niet van toepassing, het overheidstoezicht is beperkt tot Nederland en de verantwoordelijkheid (en bekostiging) van de Nederlandse overheid strekt zich niet uit tot onderwijs in het buitenland. In het mbo zijn er nog geen ontwikkelingen van transnationaal onderwijs. In het hoger onderwijs ligt het gecompliceerder. Het is namelijk mogelijk voor instellingen om onderwijs in het buitenland aan te bieden. Dit onderwijs is dan echter niet geaccrediteerd en ook geen onderwijs dat onder de WHW valt.

Een instelling kan op grond van vrijstellingen vervolgens wel een Nederlandse graad verlenen, mits een representatief deel van het onderwijs in Nederland wordt gevolgd. Het huidige uitgangspunt hiervoor is minstens een kwart van de opleiding. Voorbeelden hiervan zijn bijvoorbeeld double degrees (samenwerking tussen ho-instellingen waarbij ook twee diploma's worden afgegeven), joint degrees (samenwerking tussen ho-instellingen waarbij een gezamenlijk diploma wordt afgegeven), onderwijs dat op campussen van ho-instellingen in het buitenland wordt verzorgd of afstandsonderwijs (bijv. MOOC's).

Recent is het ook mogelijk geworden om een volledige opleiding in het buitenland te verzorgen, mits de minister van OCW daar toestemming voor geeft. Dat wil zeggen dat dit onderwijs wel onder de WHW valt, en ook geaccrediteerd kan worden. Dit onderwijs is echter niet bekostigd. De minister toetst of het verzorgen van de opleiding in het buitenland in het belang is van de kwaliteit van het hoger onderwijs in Nederland, en de profilering van het Nederlandse ho in het buitenland. Ook toetst de minister of de instelling voldoet aan voorwaarden t.a.v. kwaliteit van het onderwijs, financiële voorwaarden (er mag geen publiek geld worden gebruikt) en voorwaarden t.a.v. de borging van de veiligheid van studenten in het buitenland en de academische vrijheid.

Collegegeld

Studenten betalen collegegeld om te studeren aan een ho-instelling en lesgeld om te studeren aan een mbo-instelling. In het hoger onderwijs wordt er onderscheid gemaakt tussen wettelijk collegegeld en instellingscollegegeld. De hoogte van het wettelijk collegegeld wordt vastgesteld door het ministerie van OCW, de instelling zelf bepaalt de hoogte van het instellingscollegegeld (dit moet wel minimaal het wettelijk collegegeld betreffen).

Een Nederlandse of EER student maakt aanspraak op het wettelijk collegegeld, mits hij of zij niet eerder een bachelor of master bij een bekostigde instelling heeft behaald. Niet-EER studenten, of studenten die zich inschrijven voor een tweede bachelor of master, betalen het instellingscollegegeld (met uitzondering van een tweede studie in de sector onderwijs of zorg, als de eerste graad niet in een van deze sectoren is behaald).

De minister van OCW heeft in de visiebrief internationalisering aangekondigd, naar aanleiding van de motie Van Meenen, het instellingscollegegeld te maximeren. Daarbij geeft ze aan rekening te willen houden met het feit dat de hoogte van het instellingscollegegeld een manier kan zijn om te sturen op het aantal niet-EER studenten dat zich inschrijft voor een opleiding. In het mbo is het niet

toegestaan voor mbo-instellingen om afwijkend les-of cursusgeld te vragen van niet-EER studenten.

Studiefinanciering

Studiefinanciering in Nederland wordt geheel of gedeeltelijk verstrekt in de vorm van een gift, beurs of lening. Voor mbo-studenten bestaat studiefinanciering uit een basisbeurs, eventuele aanvullende beurs, lening en studentenreisproduct'. Voor ho-studenten bestaat studiefinanciering uit een eventuele aanvullende beurs, lening, studentenreisproduct en collegegeldkrediet.

Er bestaat aanspraak op studiefinanciering wanneer de student aan een aantal voorwaarden voldoet, waaronder de voorwaarde inzake nationaliteit. Internationale niet-EER studenten - zowel mbo als ho - komen in beginsel niet in aanmerking voor studiefinanciering of andere zaken.

Voor studenten mbo 1/2 wordt de basisbeurs, aanvullende beurs en studentenreisproduct verstrekt in de vorm van een gift. Voor studenten mbo 3/4 worden deze versterkt in de vorm van een prestatiebeurs, wat betekent dat deze worden verstrekt als lening, maar worden omgezet in een gift als de student binnen 10 jaar zijn diploma behaalt.

Uitzondering daarop vormen internationale studenten met een verblijfsvergunning type II, III, IV en V (m.n. voor onbepaalde en bepaalde tijd asiel). EER-studenten en studenten uit Zwitserland kunnen in aanmerking komen voor studiefinanciering als zij 5 jaar of langer aaneengesloten in Nederland wonen (duurzaam verblijf) of kunnen worden aangemerkt als (kind of partner van een) migrerend werknemer'. Hieraan is voldaan als zij kunnen aantonen dat zij minimaal 56 uur per maand in Nederland werken. Mits zij uiteraard ook voldoen aan de overige voorwaarde voor studiefinanciering (onderwijssoort en nationaliteit).

EER-studenten en studenten uit Zwitserland die geen duurzaam verblijfsrecht hebben en evenmin kunnen worden aangemerkt als (kind of partner van een) migrerend werknemer hebben geen aanspraak op volledige studiefinanciering. Deze studenten kunnen wel bij DUO een lening aangaan ter hoogte van maximaal het bedrag dat zij moeten betalen aan lesgeld (mbo) of collegegeld (ho).

Nederlandse studenten die aanspraak hebben op volledige studiefinanciering kunnen deze onder bepaalde voorwaarden meenemen naar het buitenland. Studenten met aanspraak op volledige studiefinanciering die tijdelijk in het buitenland gaan studeren kunnen hun studiefinanciering meenemen als zij als voltijd student ingeschreven blijven staan bij hun Nederlandse opleiding en de buitenlandse stage of studie een verplicht onderdeel is van de Nederlandse opleiding. Studenten met recht op volledige studiefinanciering kunnen hun studiefinanciering onder voorwaarden ook meenemen als zij een volledige studie in het buitenland gaan doen. De opleiding moet dan wel aan bepaalde eisen voldoen (de opleiding in het buitenland moet vergelijkbaar zijn met overeenkomstige opleidingen in Nederland).

Voor mbo-studenten geldt daarnaast dat zij de studiefinanciering naar een beperkt aantal landen kunnen meenemen. Voor ho-studenten geldt aanvullend dat zij geen studiefinanciering krijgen van een buitenlandse overheid en dat zij een zekere band met Nederland kunnen aantonen. Overigens geldt voor alle ho-studenten dat zij niet in aanmerking komen voor Nederlandse studiefinanciering als zij aanspraak maken op buitenlandse studiefinanciering.

BIJLAGE 3 – DOCUMENT UNL VAN 14 JUNI – VOORAF AAN DISCUSSIES IN DE TK

Hier vindt u de tekst van het stuk dat de UNL, de universiteiten dus, voorafgaande aan de discussie in de TK naar de Vaste Kamercommissie voor onderwijs stuurde. U kunt zelf nagaan op welke wijze hiermee rekening is gehouden.

Op 15 juni spreekt de Tweede Kamer over internationalisering in het hoger onderwijs. De universiteiten leveren graag input voor dit debat. Hieronder gaan we in op

- 1) het grote belang van internationalisering, maar ook op de knelpunten en opgaven die we moeten oplossen, en
- 2) de voorstellen die de universiteiten daartoe doen.

1.

Internationalisering is essentieel voor universiteiten met hoge kwaliteit van onderwijs en onderzoek, maar brengt ook knelpunten met zich mee die we moeten aanpakken. Het internationale karakter van het hoger onderwijs is van groot belang voor de gehele samenleving. Het draagt bij aan een stimulerend studieklimaat, een goede aansluiting op internationale wetenschappelijke ontwikkelingen en aan het opleiden van (voldoende) talent voor de arbeidsmarkt. Nederlandse en internationale studenten leren veel van elkaar en hebben er baat bij dat universiteiten wetenschappelijk talent van over de hele wereld aantrekken.

Daarom verwelkomen Nederlandse universiteiten internationale studenten en wetenschappers, en bieden zij naast Nederlandstalig ook Engelstalig onderwijs aan (zie hier het overzicht van de voertaal van opleidingen).

Deze ontwikkeling valt samen met het overheidsbeleid rond internationalisering in het hoger onderwijs, zoals bijvoorbeeld verwoord in de Bolognaverklaring. Dit zien we ook terug in de afspraken in Europees verband.

Ten slotte, Nederland is een klein land. Veel van onze bedrijven werken internationaal. Veel van onze hoger opgeleiden moeten zich regelmatig van het Engels bedienen en in een internationale context opereren. De universiteiten vrezen dat een forse en generieke inperking op internationale instroom via voertaal van opleidingen zal leiden tot lagere kwaliteit van onderwijs en onderzoek, een slechtere internationale positie van de Nederlandse wetenschap en grotere arbeidsmarkttekorten.

Niet voor niets zijn in internationale vergelijking de universiteiten met een hoge mate van autonomie ook de universiteiten die hoge kwaliteit bieden en leveren. De universiteiten zien ook dat de gegroeide instroom van internationale studenten bij een aantal universiteiten en universiteitssteden leidt tot knelpunten. Opleidingen groeien soms onstuimig, de woningmarkt stelt internationale studenten voor een ernstige opgave, het draagvlak voor anderstalig onderwijs staat onder druk. Deze vraagstukken verdienen aandacht en herbezinning.

Zo willen de universiteiten herbevestigen dat er een grote verantwoordelijkheid gevoeld wordt voor het actieve onderhoud van het Nederlands als academische taal. Juist vanwege het grote belang van een kwalitatief hoogwaardige en internationaal georiënteerde universitaire sector is het oplossen van de genoemde knelpunten essentieel. De universiteiten waren in grote lijnen dan ook blij met de Kamerbrief van 21 april jl. over internationalisering van minister Dijkgraaf, waarin hij zowel het grote belang van internationalisering voor kwaliteit en onderwijs en onderzoek en voor Nederland schetst, als de knelpunten die om oplossingen vragen.

De universiteiten willen gezamenlijke verantwoordelijkheid nemen voor het in goede banen leiden van de internationale instroom, opdat de kwaliteit en toegankelijkheid van het Nederlands hoger onderwijs – nadrukkelijk ook voor alle Nederlandse studenten - wordt geborgd. Daarnaast is er sprake van urgente vraagstukken op het gebied van taalbeleid, huisvesting, en inclusiviteit. De universiteiten vinden het van groot belang om hier oplossingen voor te vinden en houden hierbij ook nadrukkelijk de bredere maatschappelijke belangen in het oog.

De universiteiten hebben daarom sinds 2018, zoals verwoord in de Internationaliseringagenda Hoger Onderwijs van (de toenmalige) VSNU en VH, onder andere al ingezet op:

- onderlinge landelijke afstemming voor het behoud van Nederlandstalig aanbod;

- trainen van docenten op het gebied van taalvaardigheid (Engels op C1-niveau), interculturele vaardigheden, didactiek en het omgaan met een diverse studentengroep;
- het versterken van de taalvaardigheid in Nederlands en Engels van Nederlandse en internationale studenten.

Het ministerie en de politiek vragen om wettelijke instrumenten om de instroom beter te beheersen. De universiteiten zien dat deze acties nog niet voldoende de problemen hebben opgelost:

- Sommige opleidingen hebben een grotere instroom dan zij aankunnen;
- Er is in bepaalde steden een tekort aan studentenwoningen;
- Er leven maatschappelijke zorgen over de toegankelijkheid van bacheloropleidingen voor Nederlandse studenten;
- Het is niet vanzelfsprekend dat internationale studenten Nederlands leren;
- De Nederlandse taalvaardigheid van Nederlandse studenten is een zorgpunt;
- De benodigde wettelijke instrumenten om de instroom te reguleren zijn vooralsnog uitgebleven.

2.

Kwaliteit internationalisering voorop & adresseren problemen: voorstellen universiteiten

Om alle positieve effecten van internationalisering te behouden én de gesignaleerde knelpunten te adresseren, zien de universiteiten een aantal oplossingsrichtingen. Hierbij sluiten we zo goed mogelijk aan bij de genoemde knelpunten en wensen vanuit de Kamer.

We zien zowel in het publieke als het politieke debat veel erkenning voor de nuance in oplossingen. Generieke 'one size fits all'-maatregelen hebben te veel negatieve effecten. Een gerichte en decentrale aanpak is veelal doeltreffender. De autonomie van de instellingen en het vermogen om decentraal en gedifferentieerd te besluiten over de inrichting van het onderwijs is direct verbonden aan onze hoge kwaliteit van onderwijs, onderzoek en impact.

We doen hieronder de volgende voorstellen:

- A. De sector voert regie op instroom en taal en borgt de toegankelijkheid van het onderwijs
- B. Een nieuwe norm: internationale studenten leren ook Nederlands
- C. Ook Nederlandse studenten blijven hun Nederlandse taalvaardigheid verbeteren
- D. Verbeteren blijfkans i.s.m. hogescholen, gemeenten en provincies

A.

De sector voert regie op instroom en taal en borgt de toegankelijkheid van het onderwijs Om aan de grote transitie van de komende decennia bij te dragen, willen de universiteiten gericht kunnen groeien in richtingen en regio's waar dat nodig is, en stabiliseren op andere plekken. Voorbeelden van groeisectoren zijn bètatechniek, data science, lerarenopleidingen, zorg, en probleemgerichte multidisciplinaire richtingen.

Een aantal universiteiten wil beslist niet meer groeien in omvang, de gehele sector maakt een stevig plan voor collectieve sturing op omvang. Alle universiteiten brengen hun ambitie tot zulke gezamenlijke regie in tijdens de gesprekken die gevoerd worden over de toekomstverkenning (zie ook het UNL-persbericht hierover) De centrale gedachte is dat de universiteiten, via hun colleges van bestuur, gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor omvang en inrichting van de sector. Hiermee zijn autonomie en maatschappelijke belangen met elkaar in evenwicht.

Met deze collectieve sturing kan beter grip worden gehouden op het aantal en aandeel internationale studenten in onze opleidingen. Een vorm van sectoraal overleg, via CvB-leden en domeinvoorzitters, over gewenst volume en aanbod van wetenschappelijk onderwijs aan internationale studenten creëert grip en biedt ook ruimte voor de, ook in de Kamer erkende, verschillen en belangen.

Uiteraard moet er in zo'n systeem een mechanisme zijn waardoor de minister op hoofdlijnen kaders kan stellen, die de universiteiten vervolgens in gezamenlijkheid invullen. De landelijke kaders kunnen bijvoorbeeld in bestuurlijke afspraken worden vastgelegd, waarover universiteiten verantwoording afleggen. De werkwijze voor de sectorplannen laat zien dat de universiteiten in gezamenlijkheid scherpe keuzes kunnen maken. In de sectorale regie zou ook de regie op voertaal in de bachelor een plek kunnen krijgen.

Met kaders vanuit de overheid, met een weging van de belangen ten aanzien van internationalisering en voertaal, kunnen universiteiten naar hun opleidingsaanbod in de bachelor kijken en opnieuw afwegen of de voertaalkeuzes nog passen bij de gestelde kaders.

Daarvoor is het van groot belang dat er een gezamenlijk en eenduidig begrip is van de wetgeving op dit gebied. Een geactualiseerd artikel 7.2 WHW kan houvast bieden, zowel voor de instellingen als voor de overheid. Als die duidelijkheid er is, kunnen universiteiten hun bestaande aanbod analyseren en waar nodig de voertaal aanpassen. Dan is een externe toets zoals de Wet Taal en Toegankelijkheid bevatte overbodig.

Universiteiten kunnen en willen in constructief onderling overleg werk maken van zo'n 'vloot-schouw' van de voertaal in het onderwijsaanbod. Randvoorwaarden voor sectorregie Randvoorwaarden voor deze vorm van regie vanuit de sector zijn

- 1) een herzien bekostigingsstelsel,
- 2) aanvullende wettelijke instrumenten om de instroom te reguleren, en
- 3) voldoende waarborgen voor de autonomie van de universiteiten.

1) Het bekostigingsstelsel zou uit moeten gaan van meer vaste bekostiging, zodat universiteiten makkelijker kunnen samenwerken, in plaats van het huidige verdeelsysteem dat competitie aanmoedigt.

2) Zoals bekend pleiten de universiteiten al sinds 2018 voor de volgende drie noodzakelijke instrumenten om de instroom duurzaam en effectief te kunnen beheersen:

- 1) De mogelijkheid tot beperking van het aantal niet-EER studenten;
- 2) De mogelijkheid van het instellen van een noodrem voor niet-EER studenten wanneer het aantal aanmeldingen van internationale studenten onverwacht groot is;
- 3) De mogelijkheid om binnen bacheloropleidingen een numerus fixus toe te passen op een track, bijvoorbeeld alleen op een Engelstalige track, naast een Nederlandstalige track zonder numerus fixus.

3) De universiteiten vinden het van groot belang om te benadrukken dat alleen autonome universiteiten de hoogste kwaliteit van onderwijs en onderzoek kunnen leveren en de grootste impact kunnen genereren. De universiteiten zien het belang van meer regie, maar willen ook uitdrukkelijk waken voor maatregelen die de autonomie van universiteiten inperken. In dit licht is ook de op sommige punten beperkte autonomie van ons stelsel in Europese vergelijking zeer relevant.

B. Een nieuwe norm: internationale studenten leren ook Nederlands

Nederlands taalonderwijs van substantie is nodig en belangrijk. Nederlandstalige vaardigheden van internationale studenten maken het mogelijk deel te nemen aan onderwijs dat zich richt op verbinding met maatschappij. Een taalbeheersingseis Nederlands tijdens de bachelor kan er bovendien voor zorgen dat studenten meer bewust kiezen om echt naar Nederland te willen en te overwegen hier een baan te zoeken na afstuderen. Daarom willen universiteiten een forse impuls geven aan het (extracurriculaire) Nederlandse taalonderwijs voor internationale studenten.

C. Ook Nederlandse studenten blijven hun Nederlandse taalvaardigheid verbeteren

Het is belangrijk dat Nederlandse studenten zich goed in de eigen taal kunnen uitdrukken. Daarom zullen universiteiten ook borgen dat Nederlandse studenten hun beheersing van het academische Nederlands op peil kunnen brengen en houden, ook als zij een Engelstalige bacheloropleiding volgen. Hiervoor zijn kosteloze modules voor elke student beschikbaar. Universiteiten moedigen studenten aan om daaraan mee te doen.

D. Verbeteren blijfkans i.s.m. hogescholen, gemeenten en provincies

Universiteiten zien dat het van publiek belang is dat talenten die hier komen studeren, worden aangemoedigd om na afstuderen in Nederland een baan te vinden. De blijfkans is met 25% op dit moment al hoog genoeg om een forse positieve impuls te geven aan de economie, maar we kunnen hierop verder inzetten. Bijvoorbeeld in de vorm van meer stages, door contacten met werkgevers te intensiveren, en door het organiseren van arbeidsmarktevenementen om voorlichting te geven. Hiervoor is ook de gerichte medewerking van en samenwerking met provincies en de universiteitssteden nodig.

De gesprekken hierover lopen ook al, maar het is nodig dat zij sterker gefaciliteerd worden om een aantrekkelijke woon- en verblijfsomgeving mogelijk te maken. Dit vraagt ook interdepartementale sturing. Met bovenstaande inzet willen de universiteiten het internationale karakter van de universiteiten – en alles wat dat brengt voor de kwaliteit van onderwijs, onderzoek en impact – behouden én knelpunten oplossen.

Over deze richting en de daaropvolgende uitwerking blijven we graag in gesprek met de overheid, om tot de best mogelijke balans te komen.

Slotoverwegingen

Zoals we hierboven benoemen, willen de universiteiten flinke stappen zetten op voertaal en het beheersen van de instroom van internationale studenten. We nemen onze belofte van een vloot-schouw van het opleidingsaanbod serieus en hebben dit ook met het ministerie van OCW besproken. De afgelopen tien jaar hebben we in Nederland gezamenlijk – universiteiten, OCW, werkgevers en de politiek - gekozen voor internationalisering van onderwijs en onderzoek.

We hebben gezien hoe zeer dit heeft bijgedragen aan de kwaliteit van onderwijs en onderzoek en de positie van Nederland als kennisland. Maar er zijn ook knelpunten ontstaan. In 2018 hebben de universiteiten in de internationaliseringsagenda benoemd welke knelpunten wij zelf adresseren en welke instrumenten we van de overheid daarvoor nodig hebben. Die instrumenten blijven tot op heden uit, terwijl het belangrijk is om alle winst van jaren gezamenlijke inzet op internationalisering te behouden.

Nu wel concreet over maatregelen gesproken wordt, willen de universiteiten het belang onderstrepen van een genuanceerd pakket aan maatregelen met ruimte voor maatwerk, gezien hun uiteenlopende profielen. Daarmee zetten we de koers voor de langere termijn uit. Op dit moment leven er bij de universiteiten aanzienlijke zorgen over de focus op de korte termijn en de beperkte transparantie van het proces waarin maatregelen tot stand komen.

Het is van groot belang dat de universiteiten helder en tijdig worden geïnformeerd over aanscherpingen van beleid, zodat wij kunnen adviseren over de uitvoerbaarheid en te verwachten effecten van beleid. Het is essentieel dat wij verantwoordelijkheid kunnen nemen voor de uitvoering die volgt uit de keuzes die uiteindelijk politiek gemaakt worden.

We vinden het daarnaast belangrijk om op te merken dat het politieke en maatschappelijke debat, en het gebrek aan nuance dat daar soms in doorklinkt, zorgt voor onrust in de academische gemeenschap. Internationale medewerkers en studenten zeggen ons dat zij zich afvragen of er voor hen nog wel echt plek is in de Nederlandse universiteiten.

Ook van Europese en internationale partners ontvangen wij signalen met zorgen over de kant die Nederland op zou kunnen gaan, zowel ten aanzien van internationale samenwerking als ten aanzien van de positie van de Nederlandse universiteiten. De universiteiten roepen daarom op tot nuance en een blik op de lange termijn. We moeten gezamenlijk knelpunten adresseren en tevens oog houden voor het lange termijn belang van het aantrekken van talent (studenten en staf) en de internationale positie van Nederland als kennisland. Hierover blijven we graag in gesprek met de Tweede Kamer en met het kabinet.